

Poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima

Nikodem, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:859642>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

**Poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim
odstupanjima**

Martina Nikodem

Zagreb, rujan, 2019.

Diplomski rad

**Poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim
odstupanjima**

Studentica: Martina Nikodem

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Renata Pinjatela

Zagreb, rujan, 2019.

Izjava o autorstvu

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima* i da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi, istraživanja ili ideje koje se u radu citiraju ili se temelje na drugim izvorima, jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Martina Nikodem

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2019.

Zahvale

Zahvaljujem mentorici izv.prof.dr.sc. Renati Pinjатели na pruženoj podršci, savjetima, uloženom vremenu i usmjeravanju prilikom izrade ovog diplomskog rada.

Hvala obitelji R. koja me primila u svoj dom, na uspješnoj suradnji i ukazanom povjerenju.

Zahvaljujem svim profesorima na prenesenom znanju i uloženom trudu, a posebno im hvala na iskrenom i toplom odnosu prema nama studentima.

Posebno hvala mojim prijateljima koje sam stekla tijekom studiranja kao i onima koji su mi podrška još iz školskih klupa na lijepim trenucima i uspomenama koje smo skupa stvorili u ovom životnom periodu.

Neizmjeno zahvaljujem svojoj obitelji na pruženoj ljubavi i podršci. Posebno hvala mojim roditeljima, mami koja mi je najveći oslonac i tati za kojeg znam da je ponosan na mene. Hvala i mojoj starijoj braći što brinu za svoju mlađu seku.

Hvala mom Ivanu na bezuvjetnoj ljubavi i podršci u svim lijepim i teškim trenucima koje smo zajedno prošli.

Naslov rada: Poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima

Ime i prezime studentice: Martina Nikodem

Ime i prezime mentorice: Izv.prof.dr.sc. Renata Pinjatela

Program/modul na kojem se polaže diplomski ispit: Motorički poremećaji, kronične bolesti i art – terapije

SAŽETAK

Cilj ovog rada je utvrditi postoji li napredak kod djeteta s razvojnim odstupanjima na području motoričkih sposobnosti grubih i finih motoričkih vještina te na području samoregulacije nakon provedbe edukacijsko rehabilitacijskog programa. Također, u ovom radu uzima se u obzir i perspektiva majke kako bi se dobio bolji uvid u poteškoće samoregulacije kod djeteta s ciljem osvještavanja uloge roditelja pri učenju vještina samoregulacije kao i kreiranja programa koji će uz poticanje motoričkih sposobnosti poticati i vještine samoregulacije.

Nedovoljno razvijena motorička sposobnost koordinacije ograničava pojedinca da učinkovito upravlja vlastitim reakcijama i ponašanjima. Nadalje, temelj samoregulacije je sposobnost upravljanja emocijama, pozornošću i ponašanjem. Iz navedenog proizašla je potreba za kreiranjem edukacijsko rehabilitacijskog programa koji će stimulirati nedovoljno razvijene motoričke sposobnosti. Provedbom strukturiranih motoričkih aktivnosti nastoji se poboljšati kvaliteta pokreta što će doprinijeti boljoj kontroli ponašanja. Naglasak programa je na poticanju motoričkih sposobnosti u kojima su odstupanja najizraženija, kako u grubim tako i u finim motoričkim vještinama. Provedene aktivnosti zahtijevaju kontrolu impulsa i pokreta čime se povećava kontrola nad vlastitim mislima, emocionalnim reakcijama i postupcima te se ujedno potiče i razvoj vještina samoregulacije.

Sudionik istraživanja je dječak kronološke dobi 5 godina s dijagnozom specifičnog mješovitog razvojnog poremećaja. Evaluacija napretka djeteta na području finih motoričkih vještina gornjih ekstremiteta vrednovala se Beery-Buktenica testom vizualno-motoričke integracije. Evaluacija djeteta na području motoričkih sposobnosti grubih motoričkih vještina donjih i gornjih ekstremiteta provodila se instrumentom procjene osmišljenim za potrebe ovog istraživanja. Napredak na području samoregulacije vrednovao se Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional kojeg je ispunjavala majka.

Rezultati istraživanja su analizirani kvantitativnom i kvalitativnom metodologijom. Na svim procjenjivanim varijablama rezultati su, nakon provođenja programa bolji stoga je potvrđena hipoteza da će Primjena edukacijsko rehabilitacijskog programa utjecati na poboljšanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima.

Ključne riječi: motoričke sposobnosti, samoregulacija, razvojna odstupanja, edukacijsko-rehabilitacijski program

Title: Stimulation of motor skills and self-regulation in a child with developmental disabilities

Name of a student: Martina Nikodem

Name of a mentor: Renata Pinjatela, PhD

The modul where the thesis is taken: Motoric Disorders, Chronic Diseases and art Therapies

ABSTRACT

The aim of this paper is to determine whether there is progress in a child with developmental disabilities in the field of motor skills of gross and fine motor abilities and in the field of self-regulation after the implementation of an educational rehabilitation program. Also, this paper takes into account the mother's perspective in order to gain a better understanding of the difficulties of self-regulation in the child for the sake of raise awareness of the parents' role in learning self-regulation skills, as well as to create programs that will encourage self-regulation skills in addition to enhancing motor skills.

An underdeveloped motor coordination ability limits an individual to effectively manage his or her own reactions and behaviors. Furthermore, the basis of self-regulation is the ability to manage emotions, attention and behavior. From this the need for creating an educational rehabilitation program that stimulates the underdeveloped motor skills has arisen. The implementation of structured motor activities seeks to improve the quality of movement, which will contribute to better behavioral control. The emphasis of the program is on fostering motor skills in which difficulties are most pronounced, in both gross and fine motor abilities. The performed activities require the control of impulses and movements, which increases the control over one's thoughts, emotional reactions and actions, and at the same time encourages the development of self-regulation skills.

The study participant is a 5-year-old boy diagnosed with a specific mixed developmental disorder. Evaluation of the child's progress in the area of fine motor skills of the upper extremities was evaluated by the Beery-Buktenica visual-motor integration test. Evaluation of the child in the field of motor skills of the gross motor abilities of the lower and upper extremities was performed with an assessment instrument designed for the purposes of this research. Progress in the field of self-regulation was evaluated by Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional, which was fulfilled by the mother.

The results of the research were analyzed by quantitative and qualitative methodology. On all the variables evaluated, the results are better, after the implementation of the program,

therefore, the hypothesis was confirmed that the implementation of the educational rehabilitation program will influence the improvement of motor skills and self-regulation in a child with developmental disabilities.

Keywords: motor skills, self-regulation, developmental disabilities, educational and rehabilitation program

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. RAZVOJ DJETETA.....	1
1.2. RAZVOJ MOTORIKE.....	1
1.2.1. Glavne prekretnice u razvoju motorike od 1. do 5. godine života	2
1.3. MOTORIČKE SPOSOBNOSTI.....	6
1.4. EMOCIONALNO SOCIJALNI RAZVOJ	9
1.5. SAMOREGULACIJA	10
1.5.1. Razvoj samoregulacije.....	11
1.5.2. Poteškoće samoregulacije	14
1.6. DIJETE S RAZVOJNIM Odstupanjima.....	15
1.6.1. Dijete s neurorazvojnim rizikom	16
1.6.2. Dispraksija	17
1.7. PROGRAMI ZA POTICANJE.....	21
2. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA	23
2.1. KVANTITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA	23
2.2. KVALITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA	24
3. METODE ISTRAŽIVANJA	26
3.1. UZORAK ISPITANIKA	26
3.2. MJERNI INSTRUMENTI I UZORAK VARIJABLI.....	27
3.2.1. Beery-Buktenica test.....	27
3.2.2. Instrument procjene grubih motoričkih vještina gornjih i donjih ekstremiteta	28
3.2.3. Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional.....	30
3.2.4. Polustrukturirani intervju	30
3.3. EDUKACIJSKO REHABILITACIJSKI PROGRAM.....	33
3.3.1. Način provođenja	33
3.3.2. Individualni edukacijsko-rehabilitacijski program.....	34
3.4. METODE OBRADJE PODATAKA	53
3.4.1. KVANTITATIVNA OBRADA	53
3.4.2. KVALITATIVNA OBRADA.....	53
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA	55
4.1. REZULTATI KVANTITATIVNE OBRADJE PODATAKA.....	55
4.1.1. Rezultati Beery-Buktenica testa vizualno-motoričke integracije	55
4.1.2. Rezultati Instrumenta procjene grubih motoričkih vještina	55
4.1.3. Rezultati Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional	61
4.2. REZULTATI KVALITATIVNE OBRADJE PODATAKA	62

4.2.1.Rezultati polustrukturiranog intervjua	62
5. ZAKLJUČAK.....	65
6. LITERATURA	67
7. PRILOZI.....	72

1. UVOD

1.1. RAZVOJ DJETETA

Promjene u anatomskim i fiziološkim obilježjima pojedinca možemo nazvati rast, dok se pojam razvoja odnosi na psihološka zbivanja i razvoj osjetnih i motoričkih sposobnosti (Mišigoj-Duraković, 2008 prema Šalaj 2011). Razvoj djeteta općenito podrazumjeva niz promjena u osobinama, sposobnostima i ponašanju usljed kojih se ono mijenja. Razvoj započinje prije rođenja, a čovjek se razvija i mijenja čitav život. Tjelesni, spoznajni, emocionalni i socijalni razvoj usporedno se razvijaju i djeluju jedan na drugi. Razvoj je dinamičan, složen i fleksibilan proces koji se zbiva u socijalnom kontekstu. Odvija se predvidljivim koracima međutim postoje velike individualne razlike u brzini razvoja i stilu učenja djeteta. Istraživanja provedena tijekom 20. stoljeća upućuju na spoznaju da razvoj nije pravocrtan. Dječji razvoj odvija se pod utjecajem **nasljednih čimbenika** koji su genetski i biološki određeni te **okolinskih čimbenika**, koji se odnose na učenje i odgoj (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca i Letica, 2004). Postoje osobne varijacije u razvoju koje pokazuju da se djeca iste životne dobi razlikuju s obzirom na fizičku i psihičku zrelost što je posljedica bezbroj faktora nasljeđa i okoline (Kosinac, 2011). Važno je poznavati osobitosti dječjeg razvoja, poredak faza i značajke djeteta u svakoj fazi jer nam poznavanje dječjeg razvoja omogućava stvaranje optimalnih uvjeta za razvoj u okolini djeteta (Starc i sur., 2004). Isto tako, poremećaji u ranim godinama života definiraju se na temelju utvrđivanja odstupanja od tipičnog razvoja, kao kriterij za definiranje tipičnosti uzima se ono što je prisutno kod većine djece određene dobi (Campbell, 1986 prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić i Mišćenić, 2003).

1.2. RAZVOJ MOTORIKE

Prema Vasta, Haith i Miller (2005) dvije su kategorije motoričkog razvoja, prva se odnosi na **pokretljivost i razvoj tjelesnog držanja** koji su zaduženi za upravljanje trupom i usklađenost ruku i nogu koja nam omogućava kretanje prostorom. Druga kategorija odnosi se na sposobnost korištenja ruku u različitim aktivnostima odnosno **hvatanje**. Razvoj motorike dakle odnosi se na djetetovu sve veću sposobnost svrhovitog i skladnog korištenja vlastitog tijela za kretanje i baratanje predmetima (Starc i sur., 2004).

Motoričke vještine razvijaju se određenim redosljedom prema dva opća načela. Prvo načelo razvoja je da se on događa u **proksimodistalnom** smjeru, to znači da se kontrola pokreta stječe prije na djelovima tijela koji su bliže središtu tijela, primjerice dijete najprije kontrolira pokrete ruku iz ramena, zatim iz lakta i tek naposljetku može kontrolirati pokrete šake i prstiju. Drugo načelo je **cefalokaudalno**, a odnosi na kontrolu pokreta od glave prema stopalima (Vasta i sur., 2005).

Kretanje omogućava djeci stjecanje prvih iskustava o okolini i upravo se zato testovi intelektualnog funkcioniranja djece rane dobi uglavnom temelje na motoričkim sposobnostima (Sindik, 2008 prema Beraković i Jokić Marišić, 2018). Dakle, razvoj motorike i razvoj spoznaje usko su povezani. Poticanje motoričkog razvoja u ranoj dobi važan je preduvjet djetetova optimalnog rasta, razvoja i učenja na svim razvojnim područjima (Beraković i Jokić Maršić, 2018).

Motorički razvoj omogućava djetetu da postigne kontrolu nad svojim tijelom, što dijete koristi kako bi učinkovito istraživalo svoju okolinu (Vasta i sur., 2005). Rane motoričke aktivnosti polazište su za razvoj osnovnih pokreta i prirodnih oblika kretanja djece u dobi između druge i sedme godine (Starc i sur, 2004). Vasta i sur. 1998, prema Starc i sur., 2004 navode da se u osnovne pokrete ubrajaju tri skupine pokreta; **kretanje** (hodanje, trčanje, skakanje, preskakivanje, poskakivanje i penjanje), **održavanje ravnoteže** (držanje glave, istezanje, savijanje, njihanje, okretanje, kotrljanje, izmicanje i hodanje po gredi) i **baratanje predmetima** (hvatanje, bacanje, šutiranje i udaranje). Osnovni pokreti temelj su motoričkih vještina. Ako se razvoj odvija pravilno pojavljuju se kod sve djece a dalje se usavršavaju u školskoj dobi. Kosinac, 2011 navodi da se može reći da je predškolski period razdoblje u kojem je dijete sposobno izvesti osnovne pokrete bez većih detalja jer su pokreti u ranom djetinjstvu nekoordinirani. Pravilnu koordinaciju pokreta ruke i noge pokazalo je 10% trogodišnje djece, 50% četverogodišnjaka i 80% šestogodišnjaka. Motoričke sposobnosti osnova su za razvoj i usavršavanje pojedinih vrsta pokreta i motoričkih vještina, one određuju hoće li pokreti i kretanje djeteta biti primjerice brzi, spretni i precizni (Petz, 1992 prema Starc, 2004).

1.2.1. Glavne prekretnice u razvoju motorike od 1. do 5. godine života

Pojedini pokreti djeteta pojavljuju se uobičajenim ritmom i redosljedom, što nam omogućava da razvoj motorike pratimo i u odnosu na starosnu dob djeteta, temeljem takvog promatranja moguće je odrediti norme razvoja motorike koje nam služe za praćenje

motoričkog razvoja te ujedno i psihološkog razvoja djeteta (Ozretski, 1976, Wallon, 1995, prema Kosinac 2011). Svako odstupanje od norme upućuje na moguće smetnje u psihofizičkom razvoju djeteta što omogućava pravovremenu reakciju roditelja i stručnjaka (Kosinac, 2011). Prilikom izvođenja određenih vrsta pokreta i motoričkih vještina možemo promatrati koliko su razvijene pojedine ili sveukupne motoričke sposobnosti djeteta (Starc i sur., 2004).

U nastavku slijede osnovne prekretnice motoričkog razvoja djeteta od rođenja do pete godine života koja je koncipirana prema postojećoj Razvojnoj mapi autora Ivići sur., 2003.

Tablica 1 - Prekretnice motoričkog razvoja djeteta od 0-5 godina.

	Razvoj grube motorike	Razvoj fine motorike (okulomotorna koordinacija i praksija)
0-1 mj	-U položaju na trbuhu odiže glavu, šake su stisnute.	-Kratko promatra i refleksno hvata predmet
1-2 mj	-Glavu i ramena može odići od podloge, šake su poluotvorene. Simetrično pokreće ekstremitete.	-Pogledom prati predmete u pokretu.
2-3 mj	- Oslanja se na podlaktice, zadržava predmet stavljen u ruku	-Promatra ruke, igra se njima, okreće glavu i usmjerava ruku u pravcu predmeta
4.mj	-Podiže glavu kada ga se podiže u sjedeći položaj	-Cijelom šakom hvata predmet koji razgleda i trese. Igračke stavlja u usta.
5.mj	-Kontrolira glavu, sjedi uz oslonac.	-Uzima igračku koja mu je nadohvat ruke
6.mj	-Sjedi duže vremena uz oslonac, u uspravnom položaju odupire se nogama, prevrće se iz potrbušnog u leđni položaj.	-Palmarni hvat (cijelim dlanom i opruženim palcem). Dohvaća pruženu igračku s obje ruke te ju prebacuje iz ruke u ruku.
7.mj	-Kratko sjedi bez oslonca	-Doseže i hvata igračku nadohvat ruke. Lupka njome i trese ju. Svakom rukom uzima jednu kocku.
8.mj	-Podiže se u sjed uz malu	-Mjenja položaj kako bi dohvatio

	pomoć.preokreće se s leđa na trbuh.	predmet. Uzima ih prstima i palcem (intermedijalno). Uudara jednim o drugog. Sve baca na pod.
9.mj	-Samostalno se posjeda i sjedi. Stoji uz pridržavanje. Počinje puzati.	-Hvata sitne predmete pincetnim hvatom, tj.palcem i kažiprstom.
10.-11.mj	-Podiže se u stojeći položaj samostalno. Hoda uz pridržavanje.	-Ispušta namjerno predmet u kutiju. Istražuje detalje kažiprstom.
12.mj	-Hoda držeći se za jednu ruku odraslog, pri tome se saginje da bi nešto dohvailo. Puže.	-Hvata sitne predmete palcem i kažiprstom (klješta hvat). Oponaša šaranje olovkom po papiru.
13.-18.mj	<p>-(13)Stoji bez oslonca, može napraviti deset koraka.</p> <p>-(14)Čučne i ustane.</p> <p>-(15)Hoda samostalno</p> <p>-(16)Trči u krug</p> <p>-(18)Nogom gura loptu. Na stolicu samo sjeda. Skakuće na obje noge uz pridržavanje. Penje se na stubu dok ga se drži za jednu ruku. Uzima predmet, nosi ga i premješta.</p>	<p>-(12-15)Pretežno koristi jednu ruku.</p> <p>-(13)Hvat je precizan. Može staviti sitne predmete u bocu.</p> <p>-(15)Gradi kulu od tri kocke.</p> <p>-(18)Gradi kulu od pet kocaka. Na papiru vuče ravne crne olovkom, oponašajući.</p>
19.-24.mj	<p>-(20)Trči. Šutira loptu. Otvara vrata.</p> <p>-(21)Uz držanje za jednu ruku silazi niz stepenice.</p> <p>-(24)Penje se na stepenice bez pomoći drugih. Samostalno podiže predmet s poda.</p>	<p>-(19-24)Baca predmete bez namjere da ih baci u određenom smjeru.</p> <p>-(19)Lista knjigu, okreće stranu po stranu. Vadi sitne predmete iz boce. Crta vijugave linije.</p> <p>-(20)Kotrlja loptu i valjak.</p> <p>-(22)Voli igre bacanja i hvatanja.</p> <p>-(24)Može jesti juhu žlicom. Niže perle. Savija papir. Gradi kulu od šest kocaka.</p>
3 god	<p>-(24-30)Predmete baca u određenom smjeru.</p> <p>-(25)Silazi niz stepenice, jednu po</p>	<p>-(25)Gradi kulu od sedam kocaka.</p> <p>-(26)Kocke slaže u niz.</p> <p>-(30)Povlači crtu uspravno i</p>

	<p>jednu, bez pridržavanja.</p> <p>-(27)Skakuće kao zečić, na obje noge.</p> <p>-(32)Može hodati na prstima i na peti, naprijed-natrag</p> <p>-(34)Preskače prepreku visine 5 cm</p> <p>-(36)Može kratko stajati na jednoj nozi. Trčanje je brzo i stabilno.</p>	<p>vodoravno, oponašajući. Neprecizno siječe škarama.</p> <p>-(32)Od plastelina može napraviti kobasicu.</p> <p>-(34)Nakon demonstracije može precrtati krug.</p> <p>-(36)Jede vilicom. Može napraviti harmoniku od papira. Kulu slaže od osam kocaka. Slika vodenim bojicama. Crta križ oponašajući odraslog.</p>
4 god	<p>-(4)Stupa prema ritmu glazbe. Raširenih ruku može hodati po ravnoj crti tako da stavlja nogu ispred noge. Silazi niz stepenice nogu pred nogu, te može skočiti sa druge stepenice. Loptu šutira u trku. Može preskočiti prepreku široku 20cm.</p>	<p>-(3-4)Crtež čovjeka u pokušaju, crta glavu i udove.</p> <p>-(4)Slaže kulu od 10 kocaka. Može prekopirati dijagonalnu crtu, precrtati kvadrat, prekopirati nekoliko tiskanih slova. Papir savija po dijagonali.</p> <p>-(4-5)Samo se umiva i pere ruke.</p>
5 god	<p>-(4-5)Trči s promjenama smjera.</p> <p>-(5)Stoji na prstima. Skakuće na jednoj nozi.</p>	<p>-(4-5)Crta čovjeka koristeći geometrijske oblike. Škarama siječe po zakrivljenoj liniji.</p> <p>(5)Boji crteže. Precrtava trokut. Crtež je prepoznatljiv, ima 3-6 detalja, zna nacrtati ljudsku figuru, kućicu, drvo.</p> <p>-(5-6) Jednom rukom pravi kuglicu od papira. Objema rukama hvata malu loptu.</p>

1.3. MOTORIČKE SPOSOBNOSTI

Osnovni preduvjet za razvoj motoričkih vještina je određeni stupanj razvoja motoričkih sposobnosti, primjerice hodanje je moguće tek ukoliko je kod djeteta razvijena sposobnost održavanja ravnoteže (Teodorovići sur., 1997). Motoričke sposobnosti odnosno njihova razina važne su za djelotvoran rast i razvoj djece. Kontinuirano i sustavno vježbanje važno je da bi motoričke sposobnosti dosegle optimalnu razinu (Badrić, Sporiš i Krstičević 2015). Motoričke sposobnosti neophodne su za većinu aktivnosti u životu djeteta. Dijete koje ima dobro razvijene motoričke sposobnosti ima više uspjeha prilikom uključivanja u igru sa vršnjacima i na taj način kvalitetnije iskorištava vrijeme u vrtiću ili kod kuće (Vučinić, 2001). Genetski čimbenici utječu na jedan dio motoričkih sposobnosti, dok na drugi dio utječu vanjski faktori, naročito igra, tjelesno vježbanje ili sportski trening. Motoričke sposobnosti (snaga, brzina, koordinacija i druge) gube na svojoj vrijednosti ukoliko dođe do prestanka aktivnosti, također svaka motorička sposobnost u svezi je s drugom ili s više njih (Kosinac, 2011).

Prilikom rođenja djeteta sve su njegove sposobnosti samo potencijali koji se tek trebaju razvijati. Nasljedni faktori i okolinski uvjeti u kojima dijete odrasta određuju kakve će biti djetetove motoričke ili primjerice intelektualne sposobnosti. Ukoliko dijete ima ograničene mogućnosti za razvoj kretanja izgledno je da se neće tijekom života razviti u dobrog trkača iako možda ima urođene potencijale za tu sposobnost (Starc i sur. 2004).

Autorice Starc i sur. (2004) navode sedam temeljnih *motoričkih sposobnosti* čije napredovanje možemo pratiti u predškolskoj dobi djeteta. To su;

~ Snaga

Snaga je sposobnost svladavanja različitih unutarnjih i vanjskih otpora upotrebom mišića (Faigenabum, Zaichkowsky, Westcott, i sur. 1997 prema Matijević Mikelić i Morović, 2010). Istraživanja pokazuju da djeca imaju velike mogućnosti razvoja snage. Značajan napredak u treningu snage postiglo je 40% dječaka i djevojčica u dobi od 10 i 11 godina nakon devet tjedana treninga (Milanović, 2009, prema Matijević Mikelić i Morović, 2010).

~ Brzina

Brzina podrazumjeva sposobnost izvođenja motoričkih zadataka u kratkom vremenu. Primjerice brzo trčanje, lupkanje rukom ili kretanje s promjenama smjera (Starc i sur., 2004).

~ Izdržljivost (ustrajnost)

Izdržljivost je motorička sposobnost koja omogućava izvođenje određene aktivnosti jednakim intenzitetom kroz duži vremenski period. Jako je ovisna i o motivaciji pojedinca (Starc i sur., 2004).

~ Gipkost

Gipkost se naziva još i fleksibilnost a odnosi se na sposobnost izvođenja velikog raspona pokreta. Ova sposobnost ovisi o mišićnoj elastičnosti i o pokretljivosti zglobova (Starc i sur., 2004).

~ Preciznost

Preciznost omogućava pojedincu da izvodi odmjerene i usmjerene pokrete, to je fina sposobnost koja ovisi o kontroli mišićne aktivnosti, procjeni vremena i udaljenosti. Također, između drugih motoričkih sposobnosti najviše ovisi i o emocionalnom stanju (Starc i sur., 2004). Preciznost je u djece predškolske dobi jako varijablina, na nju utječe velik broj faktora kao što su primjerice doba dana, umor, vremenska temperatura i slično. Može se razvijati kroz igre slaganja, premještanja, gađanja meta itd. (Kosinac, 2011).

~ Ravnoteža

Ravnoteža je sposobnost koja nam omogućava da držimo svoje tijelo u balansu. Može biti statička (održavanje ravnoteže tijela u mirovanju), dinamička (održavanje ravnoteže tijela tijekom kretanja), te balansiranje predmetima (Starc i sur., 2004). Prema Kosinac, 2011 vježbama ravnoteže treba započeti vrlo rano, tijekom predškolskog uzrasta. Mogu se provoditi primjerice igre i vježbe oponašanja kretanja životinja, prelaženje uzduž klupe, penjanje i spuštanje niz kosinu itd.

~ Koordinacija

Koordinacija je sposobnost upravljanja pokretima cijelog tijela ili njegovim dijelovima (Bompa, 2006 prema Knjaz, Rupčić, Verunica, 2007). Odnosi se na spretnost i

usklađenost pokretanja i na brzinu izvođenja složenih motoričkih radnji (Starc i sur., 2004).

Prema autoricama Teodorović i sur., 1997. razlikujemo kondicijske (izdržljivost, snaga, brzina) i koordinacijske motoričke sposobnosti (opću i specifične koordinacijske sposobnosti). Opća koordinacija podrazumjeva univerzalnu sposobnost brzog izvođenja motoričkih zadataka a u specifične koordinacijske sposobnosti ubrajamo;

- reagiranje; sposobnost brzog i adekvatnog reagiranja na zahtjeve motoričkog zadatka. Zadaci sadrže unaprijed određene reakcije na određene signale. Kriterij procijene brzine reagiranja je vrijeme reakcije od početka podražaja do početka voljnog pokreta (Levandovski i Bratković, 1997).
- motoričko prestrukturiranje; sposobnost da se vlastita motorička aktivnost programira i korigira u odnosu na promjenu situacije ili nepredviđenu situaciju. Za razliku od motoričkog reagiranja gdje su reakcije unaprijed date ovdje se radi o samostalnom rješavanju motoričkih zadataka (Levandovski i Bratković, 1997).
- ravnotežu; prethodno navedeno u tekstu.
- motoričko kombiniranje; Levandovski i Bratković, 1997 navode da je motoričko kombiniranje povezivanje samostalnih oblika kretanja u jedinstveni motorički tok.
- koordinacije oko-ruka, spretnost ruku,
- prostorna orijentacija (i shema tijela); sposobnost određivanja i praćenja usmjerenih promjena položaja i kretanja tijela u prostoru. Središnja točka razvoja prostorne orijentacije je razvoj svijesti o vlastitom tijelu - shema tijela (Levandovski i Bratković, 1997).
- te ritmiziranje; voljna aktivnost koja utječe na ekonomično i skladno izvođenje motoričkih tokova (Levandovski i Bratković, 1997).

Poticanjem djeteta na kretanje i vježbu i osiguravanjem prikladnih uvjeta za fizičke aktivnosti možemo utjecati na razvoj gotovo svih motoričkih sposobnosti. Međutim, u pojedinoj dobi veća je vjerojatnost za razvoj određenih sposobnosti (Starc i sur. 2004). Razdoblje djetetova razvoja unutar kojeg se neke sposobnosti mogu lakše naučiti nazivamo osjetljivo (kritično) razdoblje (Vasta i sur., 2005). Temeljna pretpostavka je da ćemo poticanjem određenih sposobnosti tijekom kritičnog perioda postići znatne promjene u tim stimuliranim sposobnostima, znanjima ili osobinama, odnosno da je tada moguće očekivati najveći učinak

u razvoju te sposobnosti (Krstulović, 2018). Primjerice u dobi od prve do četvrte godine najintenzivnije se razvijaju ravnoteža i koordinacija (Starč i sur., 2004). Čak i ako nije prisutna primjerena stimulacija ipak može doći do veće razine sposobnosti u njihovom kritičnom periodu međutim moguće je da se određena sposobnost nikada ne razvije do optimalne razine (Krstulović, 2018). Ukoliko se motoričke sposobnosti ne razvijaju do objektivno moguće razine, osoba s nedovoljno razvijenim motoričkim sposobnostima imati će teškoće u djelotvornom i lakom obavljanju svakodnevnih aktivnosti i u razvoju ostalih osobina i sposobnosti s kojima su povezane motoričke sposobnosti (Findak, 1999 prema Badrić, Sporiš, Krističević 2015).

1.4. EMOCIONALNO SOCIJALNI RAZVOJ

Uz tjelesni, motorički i spoznajni razvoj djeteta postepeno razvija i odnose prema sebi i ljudima koji ga okružuju (Starč i sur., 2004). Ono što pokreće raspoloženje svakog pojedinca, i temelj je njegovog odnosa prema drugima kao i cjelokupnog društvenog života jesu emocije (Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Od malena postoje razlike među djecom s obzirom na to koliko često doživljavaju pojedine emocije, koji doživljaji i situacije izazivaju određene emocije te kako reagiraju na emocije sebe i drugih. Način na koji će djeteta reagirati prilikom neke situacije ovisi o njegovom doživljaju te situacije, nasljednim karakteristikama temperamenta i o tome kakav model ponašanja ispoljavaju ljudi iz djetetove okoline (Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Temperament je aspekt ličnosti koji uključuje emocionalnu ekspresivnost djeteta i njegovu spremnost na odgovore na podražaje. Pretpostavka je da temperament utječe na interakciju između majke i djeteta i na uspješan razvoj privrženosti (Vasta i sur., 2005). Temperament djeteta zapravo oblikuje kakve će biti reakcije okoline na djeteta, što posljedično utječe na razvoj odnosa koji ima važnu ulogu u općem, a posebice u emocionalno socijalnom razvoju djeteta (Starč i sur., 2004).

Do kraja šestog mjeseca života djeteta pokazuje šest temeljnih emocija (strah, ljutnju, sreću, tugu, gađenje i iznenađenje). Izražavanjem emocija djeteta komunicira svoje potrebe ljudima u svojoj okolini i s njima izgrađuje sve složenije odnose (Starč i sur., 2004). Osim što izražava emocije djeteta postupno uči i prepoznavati i razumijeti vlastita i tuđa emocionalna stanja. Do uzrasta od godinu i pol djeteta počinje govoriti o svojim osjećajima dok trogodišnjaci već znaju kako i zašto imaju određene osjećaje (Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Djeca u dobi od tri godine imaju sve veću sposobnost prepoznavanja emocionalnih

ekspresija a djeca predškolske dobi uglavnom mogu prepoznati velik spektar vlastitih i tuđih emocionalnih stanja, razumiju sve veći broj tipičnih emocionalnih izražaja te imaju sposobnost predviđanja emocionalnih reakcija (Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007).

Regulacija emocija koje se javljaju prilikom interakcije roditelja i djeteta je pod utjecajem psihofizičkog zdravlja roditelja, zdravstvenog stanja djeteta i njegovg temperamenta, te postojanja neurorazvojnih poteškoća ili rizika (Pinjatela, 2012). Dakle, okolina ima velik utjecaj na socio-emocionalni razvoj jer pomaže djetetu da zadovolji određene razvojne potrebe koje se javljaju u pojedinim razdobljima te da uspostavi samoregulaciju o kojoj će biti riječ u nastavku rada.

1.5. SAMOREGULACIJA

Sposobnost razumjevanja i vladanja vlastitim mislima, emocijama i ponašanjima u stresnim i svakodnevnim situacijama nazivamo samoregulacija. Samoregulacija je značajna poveznica između genetičke predispozicije osobe, iskustva stečenih u ranom djetinjstvu te funkcioniranja u odrasloj dobi (McCabe i sur., 2004, prema Pinjatela, 2012). Pojmovi odgoda zadovoljenja, kognitivna kontrola, učinkovita pozornost, motorička kontrola, kočenje ili započinjanje aktivnosti i usmjerena pozornost koriste se pri definiranju složenog područja samoregulacije (Schore 1994, prema Pinjatela 2012). Također, samoregulacija se može opisati kao mnoštvo različitih sposobnosti koje su uključene u regulaciju emocija i ponašanja (McCabe i sur., 2004, prema Pinjatela, 2012).

Istraživanja iz područja neuroznanosti i neurobiologije došla su do zaključka da rana iskustva interakcije ostaju zabilježena u mozgu te da utječu na sposobnost regulacije emocija. Roditelji stvaraju okolinu u kojoj dijete raste i stjeće iskustva, a broj neuralnih veza koje će se stvoriti ovisit će djelom o kvaliteti podražaja koje dijete prima. Stoga, za razvoj sposobnosti regulacije emocija prve godine života kritično su razdoblje (Pinjatela, 2012). Gotovo svi stručnjaci iz područja mentalnog zdravlja slažu se u tome da su rane godine osobito važne za kasniju prilagodbu te da teškoće tijekom tih godina mogu uvjetovati probleme prilagodbe u kasnijoj dobi (Kendall, 2000, prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić i Miščenić, 2003). Ispitivanjem djece i mladih u dobi od 3 do 21 godine (Caspi, 2000, prema Živčić-Bećirević, Smojver-Ažić i Miščenić, 2003) pokazalo se da trogodišnjaci sa nedostatkom samokontrole odrastaju u impulzivne, nepouzidane i antisocijalne osobe te da imaju više konflikata s

okolinom. Djeca s teškoćama i njihove obitelji pripadaju rizičnoj populaciji zbog različitih bioloških i/ili psihosocijalnih čimbenika koji utječu na djetetov rast i razvoj, usljed kojih može doći i do poteškoća u interakciji roditelja i djeteta, što se posljedično odražava i na usvajanje vještina samoregulacije (Pinjatela, 2012).

1.5.1. Razvoj samoregulacije

Rano djetinjstvo period je kada dijete usvaja sposobnost regulacije emocija koja se razvija kroz interakciju s članovima obitelji, odnosno roditeljima, te iz dječjeg prirođenog temperamenta (VanderZander, 1993 prema LaFreniere, 2000, prema Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Autor Kopp, 2001, prema Pinjatela, 2012 razvoj samoregulacije prikazuje kroz pet faza: neurofiziološku modulaciju, senzomotoričku modulaciju, kontrolu, samokontrolu i samoregulaciju. U nastavku slijedi tablica razvojnih faza samoregulacijskih sposobnosti kod male djece.

Tablica 2 - Postizanje samoregulacijskih sposobnosti male djece kroz razvojne faze (Kopp, 2001 prema Pinjatela, 2012).

Faze	Očekivana dob	Svojstva
1. Neurofiziološka modulacija	0 do 2-3 mj	Dijete može modulirati uzbuđenja, također, javlja se aktivacija organiziranih obrazaca ponašanja
2. Senzomotorna modulacija	3 do 9 mj +	Dijete mijenja ponašnje prema događajima i podražajima u okolini
3. Kontrola	12 do 18 mj +	Dijete ima svijest o socijalnim zahtjevima, u mogućnosti je inicirati, održavati i zaustaviti tjelesne aktivnosti, komunikaciju i sl. Javlja se usklađivanje i samoinicirano uravljanje.

4.Samokontrola	24 mj	Kao što je i gore navedeno. Dijete je sposobno zaustaviti se na zahtjev; ponašati se prema socijalnim očekivanjima kad nema vanjskog promatrača u blizini.
5.Samoregulacija	36 mj	Kao što je i gore navedeno. Dijete pokazuje fleksibilost u kontroliranju aktivnosti u skladu sa promjenama u okolini.

~ *Neurofiziološka modulacija* je faza koja traje od 0 do 3 mjeseca.

Dijete u ovoj dobi uzbuđenje modificira različitim refleksnim reakcijama, primjerice siše ruku da bi zaustavilo plakanje, povlači se od nametljivih podražaja (npr. svijetla, zvukova) ova i slična ponašanja ukazuju na neurofiziološke sposobnosti tijela da postigne stabilna stanja. Kako se organiziraju refleksne reakcije, osjetljivost na podražaje također dolazi u ravnotežu, te se postavlja osnova za voljnu regulaciju. Interakcija s roditeljima pomaže djetetu prilikom prepoznavanja i prilagođavanja rutinama kojima se potičerazvoj mehanizama unutrašnje kontrole ponašanja (Kopp, 2001 prema Pinjatela 2012). Tako već u prvom mjesecu života dijete postiže stabilnost u funkcioniranju, a ukoliko se ta stabinost naruši, dijete upućuje okolini signale i traži odgovore. Roditelji tješanjem djeteta reguliraju njegove emocije (VanderZander, 1993 prema LaFreniere, 2000 prema Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007).

~ *Faza senzomotoričke modulacije*, traje od 3 do 12 mjeseci.

Dijete ima sposobnost koordinacije motoričkih i sezomotoričkih funkcija, primjerice izvodi voljne funkcije poput hvatanja, pomoću tih sposobnosti dijete usmjerava pozornost na roditelje, osmjehuje im se, traži objekte koji su skriveni i slično. Roditelji podržavaju ta ponašanja i na taj način pomažu djetetu da postane svjesno kako određenim ponašanjem može mjenjati okolinu (Kopp, 2001 prema Pinjatela 2012).

~ *Faza kontrole* (od 12 do 24 mjeseca)

Dijete postaje svjesno socijalnih zahtjeva te mijenja svoje ponašanje u skladu s njima, dakle ponaša se u skladu sa zahtjevima i upravlja vlastitim aktivnostima. Veći broj ponašanja podložan je modulacijama, primjerice iniciranje, zadržavanje, zaustavljanje aktivnosti i slično (Kopp, 2001 prema Pinjatela 2012).

~ *Samokontrola i samoregulacija* javljaju se od 24 do 36 mjeseca.

Odnose se na ponašanje prema pravilima i očekivanjima, sposobnost slaganja sa zahtjevima i zaustavljanje ponašanja na zahtjev. Samokontrola se događa kada dijete pamti informacije i na temelju njih samoinicijativno mijenja ponašanje (Kopp, 2001 prema Pinjatela 2012). Samoregulacija se razlikuje po kvaliteti samokontrole, primjerice, dijete je sposobnije za prilagodbu, odgodu akcije ili čekanje kada to situacija zahtjeva (npr. prelazak preko ceste). Kako dijete razvija samoidentitet, vještinu razmišljanja o aktivnostima, te zapamćivanje i ponavljanje normi ili alternativnih načina ponašanja stvara se kognitivni temelj za razvoj samoregulacije (Bagnato, 2008 prema Pinjatela, 2012). Proces samoregulacije uključuje procjenjivanje događaja, vrednovanje konteksta te selekciju i kontrolu emocionalnog izražavanja i ponašanja. Kroz interakciju s okolinom dijete uči prilagoditi svoje emocije, prepoznati opasnost, nositi se s frustracijama i prevladati strah kako bi u konačnici postiglo uspješno interpersonlano funkcioniranje (VanderZander, 1993 prema LaFreniere, 2000 prema Oatley i Jenkins, 2000 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007).

Prema Starc i sur., 2004 u ranim razvojnim razdobljima pomoć u prilagođavanju su provodili roditelji. Govorili su, pokazivali i zahtjevali određene prilagodbe djeteta (vanjska kontrola ponašanja), postepeno dijete postaje sposobno razumijeti vanjske zahtjeve za određena ponašanja, stječe znanje kako udovoljiti tim zahtjevima i uvježbava ponašanje. Ponašanje utemeljeno na tim spoznajama i vještinama je samoregulirajuće ponašanje. Najvažnija dimenzija samoregulacije je razvoj samokontrole (vladanja sobom). Kod trogodišnjaka vanjska kontrola postupno se internalizira, dijete želi učiniti nešto prema vlastitoj namjeri. Poslije treće godine, kada dijete potpuno preuzme roditeljske naredbe kao svoje, kada one postanu njegove misli, odnosno kada dođe do potpune interalizacije vanjske kontrole započinje proces razvoja samokontrole. Dijete je tada u mogućnosti strpiti se, dati prednost drugima, naučiti naizmjeničnost ("ja pa ti"), svladati strah i dovršiti radnju čak i ako je teška i dosadna. Ti oblici postepenog razvoja samokontrole su;

1. Razvoj unutarnjeg govora

Prema Vasta i sur., 2005. Privatni govor je govor djece koji ona upućuju sama sebi tijekom rješavanja problema. Dijete u početku naglas oponaša vanjsku kontrolu odraslih, zatim koristi tihi govor da bi se na kraju razvila samokontrola gdje govor potpuno nestaje a kontrolu preuzimaju unutarnji procesi djeteta (Starč i sur., 2004).

2. Odupiranje iskušenju

3. Odgoda zadovoljenja

Verbalne upute odraslih pomažu djeci u razvoju samokontrole kroz sva tri prethodno navedena oblika. Također, od pomoći su i različite strategije, primjerice, brojanje u sebi, razmišljanje o nečem drugom i sl. (Starč i sur., 2004).

Prema Shanker, 2016 postoji znatna razlika između samoregulacije i samokontrole. Autor navodi sa je samoregulacija sposobnost prilagodbe svoga uma i tijela za postizanje i zadržavanje optimalne razine uzbuđenosti koja je potrebna za izvedbu zadatka ili aktivnosti. Sam proces samoregulacije uključuje tri sastavna dijela;

1. Senzoričku samoregulaciju – koja djetetu omogućava da zadrži optimalno stanje uzbuđenja da bi zaprimio, obradio i reagirao na različite senzoričke podražaje primjereno.
2. Emocionalnu regulaciju – koja djetetu osigurava da zadrži optimalno stanje uzbuđenja kako bi mogao primjereno odgovoriti na socijalna pravila.
3. Kognitivnu regulaciju – koja djetetu pomaže da zadrži optimalno stanje uzbuđenja kako bi rješavao probleme, usmjerio se i zadržao na zadatku/aktivnosti sve dok ga ne dovrši.

Samoregulacija podrazumjeva vještine poput svjesnosti o vlastitom stanju uzbuđenja, o načinu kako mjenjati razinu uzbuđenja, pažnju, radnu memoriju, kognitivnu fleksibilnost. Samoregulacije je neophodna kako bi dijete postiglo sposobnost inhibicije jakih impulsa – samokontrolu. Kod neke djece sposobnost samoregulacije ne razvija se spontano, stoga im je važno osigurati poticajnu okolinu, pomoć i podršku.

1.5.2. Poteškoće samoregulacije

Pojam regulacije emocija uključuje ekstrizične i intrizične procese koji su odgovorni za kontrolu, procjenu i modifikaciju intenziteta i karakteristika emocija i ponašanja u svrhu postizanja cilja (Thomas, 1994 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Samoregulacijski zadaci odnose se dakle na upravljanje fiziološkim uzbuđenjem, emocijama i pozornošću

(Kopp, 2001 prema Bagnato, 2008 prema Pinjatela, 2012). Poteškoće regulacije kod djeteta manifestiraju se kao nemogućnost kontroliranja misli, emocija i ponašanja. Samoregulacija se uči, stoga ako malo dijete ima izljeve bijesa, roditelji i drugi bliski odrasli pomažu mu da uspostavi regulaciju ponašanja, vremenom djeca usvajaju sposobnosti za samoregulaciju kao odgovor na osjećajne osobine roditelja i sigurnu vezu s njima. Roditelji i ostali odrasli iz djetetovog okruženja trebaju neprestano pružati utješno, ugodno i strukturirano okruženje za odrastanje koje je nužno za usvajanje vještina samoregulacije. Ako su djeca izložena nesigurnoj povezanosti s roditeljima teže stječu vještine samoregulacije, također manje vjeruju pomoći odraslih pri pokušaju regulacije snažnih emocija (Fonagy & Target, 2002 prema Pinjatela 2012). Razumjevanje povezanosti samoregulacije i rane interakcije roditelja i djeteta može pomoći u ostvarivanju kvalitetnije interakcije, i u razvoju samoregulacijskih vještina koje su ključne za socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj djeteta (Pinjatela, 2012).

Prema Radić, 2016 neki od znakova koji upućuju na to da kod djeteta postoje izazovi samoregulacije su:

- neprimjerene reakcije na senzoričke podražaje (na određene osjete dijete ili ne reagira ili reagira s odgodom, primjerice kada ga se pozove imenom, kada ga se dodirne)
- razina uzbuđenja koja nije primjerena situaciji
- poteškoće uspavljivanja i/ili spavanja
- problemi organiziranja ponašanja/regulacija ponašanja (ima tantrume, impulzivno je, lako ga se isfrustrira ili je prepopustljivo)
- promjene aktivnosti, prostora, rutina izazivaju probleme u ponašanju i reagiranju
- poteškoće prilikom rješavanja zadatka (teško mu je usredotočiti se, pratiti pravila, lako ga se omete)
- poteškoće u interakciji sa drugima (djecom i odraslima)

1.6. DIJETE S RAZVOJNIM ODSUPANJIMA

Djeca s teškoćama u razvoju imaju razne biološke poteškoće koje djeluju ometajuće na njihovu sposobnost funkcioniranja u svakodnevnom životu. Svaka vrsta teškoća utječe na

odnose i komunikaciju roditelja i djeteta, ometa djetetovu sposobnost učenja, reagiranja i naposljetku cijelokupnog razvoja (Greenspan, Wieder & Simons, 2004).

Djetetove sposobnosti upotrebe govora, vještine samostalnog kretanja i razvojne promjene u dječjoj neurofiziologiji doprinose boljoj kontroli ponašanja. Proces koji upravlja reakcijama djeteta zasnivaju se na prije stečenim znanjima, iskustvu, prijašnjim ponašanjima i biološkim čimbenicima (Rothbart, 1989 prema Brenner i Salovey, 1997 prema Brajša-Žganec i Slunjski, 2007). Djeca se rađaju s potrebom za sudjelovanje u interakciji s ljudima, međutim djetetove biološke osobine utječu na sposobnosti interakcije. Autizam, razvojni poremećaji, senzorička oštećenja, prijevremeno rođenje i druga stanja poput navedenih ometaju dijete da se ponaša u skladu s dobi u interakciji s roditeljima, a često su kod djece s teškoćama prisutni i drugi čimbenici koji utječu na tu interakciju kao primjerice hospitalizacija (Minde, 2000 prema Low, 2004 prema Pinjatela 2012).

1.6.1. Dijete s neurorazvojnim rizikom

Skupini neurorizične djece danas pripada 10% živorođene djece (Pinjatela i Oreb, 2010). Dijete koje je izloženo prenatalnim, perinatalnim ili postnatalnim čimbenicima rizika nazivamo neurorizično dijete (Matijević i Marunica Karšaj, 2015). Čimbenici rizika su svi oni činioci koji mogu uzrokovati neko oštećenje kod djeteta (Momčilović, Joković-Turalija i Soldo, 1990). Neurorizičnost nije konačno stanje, simptomi neurorizika su znakovi koji pokazuju odstupanja od tipičnog razvoja usljed oštećenja živčanog sustava, oni su znakovi upozorenja (Ljutić, Joković Oreb i Nikolić, 2012). Neurorazvojna odstupanja mogu se manifestirati kao teška (cerebralna paraliza, epilepsija, intelektualne teškoće itd.) ili kao blaža (usporen neuromotorni razvoj, poremećaj komunikacije, specifične smetnje učenja, nepretnost fine i grube motorike itd.). Ukoliko su neurorazvojna odstupanja teška uočljiva su već u dojenačkoj dobi. Blaža odstupanja uglavnom se primjećuju iza prve godine pa sve do polaska djeteta u školu. Obično se javljaju u određenom vremenskom sljedu počevši od usporenog razvoja motorike, nepretnosti fine i/ili grube motorike, zatim u vidu različitih smetnji ponašanja, usporenog razvoja govora i kognitivnog razvoja što dovodi do specifičnih teškoća učenja u školskom razdoblju (Aimel-Tison i Ellison, 1986 prema Mejaški-Bošnjak, 2007). Plastičnost središnjeg živčanog sustava ugroženog novorođenčeta daje priliku da se kroz rano uključivanje djeteta u neurorazvojne i rehabilitacijske programe preveniraju moguća trajna psihomotorička oštećenja (Bošnjak-Nađ i sur., 2005 prema Ljutić, Oreb i Nikolić, 2012).

1.6.2. Dispraksija

Od 1970-ih primjenjuju se različiti izrazi za opisivanje "razvojne dispraksije". Navedeni su neki, vrlo slični termini koji su se koristili ili se koriste kao sinonim za razvojnu dispraksiju: sindrom nespretnog djeteta, poremećaj razvojne koordinacije (DCD), minimalna cerebralna paraliza, fizička nespretnost, senzorno-motorička disfunkcija itd. Broj izraza koji se koriste za opisivanje dispraksije je velik i širok. Neki pojmovi nisu točni, poput "minimalne cerebralne paralize". Neki su vrlo opisni, ali nisu uobičajeni za upotrebu i mogu se smatrati nekorektnima, na primjer sindrom nespretnog djeteta. Izraz "razvojni" poremećaj koordinacije (DCD) najčešće se koristi i bio je prvi naveden od strane Američke psihijatrijske udruge 1987. DCD je opisan kao 'postojanje izrazitih poteškoća u razvoju motoričke koordinacije' i uz to navedeno je da 'stanje značajno ometa akademski uspjeh i uspjeh u aktivnostima svakodnevnog života'. Godine 1994. sastao se međunarodni panel stručnjaka za zdravstveni rad i formirao konsenzus koji predlaže korištenje jedinstvenog termina „razvojni poremećaj koordinacije“ (eng. developmental coordination disorder, DCD). Izraz DCD preferirani je termin za djecu s dispraksijom kojim se koristi većina medicinskih stručnjaka. Ipak, izraz se sada koristi naizmjenično s terminom "razvojnou dispraksija" (Boon, 2010).

Razvojna dispraksija neurološki je uvjetovan poremećaj prisutan od rođenja koji se očituje teškoćama motoričkog planiranja (Brookes, 2010). Udruga za dispraksiju 1999 prema Brookes 2010 opisuje dispraksiju kao "teškoću ili nezrelost u organiziranju pokreta, što dovodi do ispada na planu jezika, percepcije i mišljenja". Čini se da je riječ o kašnjenju u razvoju posebno na područjima koja utječu na motoričke funkcije, što može uključivati grube motoričke, fine motoričke ili artikulacijske sposobnosti (Boon, 2010). Autor Brookes, 2010 navodi da uzroci dispraksije nisu jasno definirani a kao mogući uzročnici navode se genetske predispozicije, nedostatak kisika pri porodu, zatim bolesti i stresna stanja majke tijekom trudnoće. Može biti prisutna i uz neke druge teškoće (poremećaj pažnje i koncentracije, disleksija) što otežava njeno dijagnosticiranje. 70% populacije zahvaćene dispraksijom muškog je roda. Osobe s dispraksijom imaju teškoće razumjevanja informacija koje primaju putem osjetila kao i teškoće povezivanja tih informacija s prikladnom fizičkom aktivnošću, akcije se ostvaruju ali usporeno i nesigurno. Autor navodi da ova teškoća zahvaća;

1. Ideju-stvaranje plana za postizanje svrsishodnih pokreta (primjerice ako se dijete prvi put susreće s drvenom kockom, trebati će sakupiti što više informacija o njenom obliku, materijalu, težini i slično. Kasnije, ta će iskustva pomoći djetetu da stvori ideju kako s kockama nešto izgraditi).

2. Motoričko planiranje-planiranje akcije potrebne za izvršenje prvotnog plana (motoričko planiranje odvija se u tjemenu mozga, prvo se prisjećamo ranije skupljenih informacija o kockama (masi, veličini itd.), zatim se određuje slijed pokreta mišića (koji će se dio tijela pokrenuti, koji mišići se stežu a koji opuštaju) i naposljetku se šalje poruka da bi se izvela određena radnja. Dobro motoričko planiranje omogućava osobi da odredi što treba učiniti i zatim to i izvrši. Osoba je sposobna staviti jednu nogu ispred druge, prebaciti težinu s desne noge na lijevu, stvarati ravnotežu rukama i tako prijeći kroz neki prostor. Da bi se izvele te radnje, taj niz radnji, potrebna je i određena razina koordinacije (Iveković, 2013).

3. Izvedbu-izvođenje planiranog pokreta (mišići se stežu ili opuštaju, ovisno o porukama koje dobivaju od mozga, povratne informacije o pokretima zatim putuju iz mišića do mozga kako bi se oni pratili i ako treba ispravili) (Brookes, 2010).

Dispraksija može zahvatiti neka ili sva razvojna područja (osjetilno, fizičko, intelektualno, emocionalno, socijalno i/ili jezično). Svaka osoba je pogođena na drugačiji način i u različitom stupnju. Autor također navodi da postoje tri tipa dispraksije;

1. Oralna dispraksija-Dijete ne može oponašati pokrete jezika na zahtjev iako ih može spontano izvesti.

2. Verbalna dispraksija-Dijete teško izgvara pojedine glasove ili riječi zbog nezrelosti u području mozga odgovornog za motoriku govora.

3. Motorička dispraksija-Dijete je spriječeno u pokretanju na određen način. Ono želi izvesti pokret ali ne može uskladiti i organizirati pokrete svoga tijela da bi to ostvarilo.

Dispraksija se u početku najviše očituje u kretanju, zatim utječe na komunikaciju a posljedično i na socijalni i emocionalni razvoj. Teškoće se često zanemaruju jer nisu izražene u velikoj mjeri (Brookes, 2010).

Autorica Boon, 2010 navodi da djeca sa dispraksijom mogu imati poteškoće u nekim ili u svim od navedenih područja;

Grube motoričke sposobnosti

Često se kreću nespretno te imaju lošu ravnotežu i koordinaciju. Mogu naljetati na stvari bez da su toga i svjesni. Aktivnosti poput penjanja po konopcima i ljestvama, održavanja ravnoteže na gredi ili klupi kao i hodanje uz crtu mogu uzrokovati probleme. Bilo koje vrste lokomotorne aktivnosti u gimnastici i plesu mogu biti izazov jer se često traži da mijenjaju

brzinu i obrazac pokreta. Posjeduju loše vještine baratanja s loptom kao što su hvatanje, bacanje i udaranje lopte. Zbog ovih poteškoća lošije se snalaze u timskim igrama usljed čega ih možda vršnjaci ne odabiru u svoj tim.

Fine motoričke sposobnosti

Javljaju se poteškoće prilikom držanja olovke, pisanja i crtanja. Škare su još jedan izvor poteškoća. Slikanje bojama i četkama za farbanje može uzrokovati nered i na papiru i na djetetu. Igre koje zahtjevaju konstrukciju mogu biti teške za obradu. Vještine oblačenja koje zahtjevaju radnje kao što su zakapčanje gumba ili vezivanje vezica mogu biti vrlo teške ili nemoguće. Možda će im biti teško nizati kuglice, graditi s malim kockama ili koristiti druge igračke za koje je potrebna određena motorička sposobnost. Ovo može stvoriti frustracije i uzrokovati da se naljute što ne mogu učiniti stvari koje druga djeca rade lako.

Govor i jezik

Djeca mogu imati nejasan govor, koji može biti nezreo i teško razumljiv, zbog čega ih druga djeca mogu ignorirati ili zadirkivati. Možda će im biti teško prenjeti ideju u riječi, a to može uzrokovati frustraciju. Ponekad propuste čuti ili ne shvaćaju što im se kaže.

Socijalne vještine

Sve gore navedeno utječe na njihove socijalne vještine zbog čega mogu teško sklapati prijateljstva kao i biti dio grupe. Njihove poteškoće s motoričkim sposobnostima značit će da nisu često birani za igranje gdje su te vještine potrebne. Njihove govorne i jezične poteškoće mogu također dovesti do poteškoća u ostvarivanju prijateljstava.

Pažnja i koncentracija

Javljaju se poteškoće koncentracije. Pažnja im je distraktibilna, često se fokusiraju na druge, u tom trenutku nevažne aktivnosti koje se događaju oko njih. Možda će im biti teško sjediti na mjestu neko duže vrijeme. Također praćenje priča može predstavljati teškoću.

Učenje

Mogu imati poteškoća s čitanjem, pravopisom i matematikom, što može biti povezano s lošim vizualno-perceptivnim vještinama. Upute koje im daje učitelj mogu biti zbunjujuće i dovesti do toga da je dijete okarakterizirano kao nepažljivo.

Vizualno-motoričke sposobnosti

Dispraksična djeca mogu imati teškoće prilikom kopiranja slika, uzoraka, pisanja ili pokreta. Možda imaju slabu prostornu orijentaciju. Te su vještine ključne za razvoj čitanja, računanja i pisanja.

Osnovni kriterij prilikom procijene je motorička koordinacija koja je ispod očekivane razine s obzirom na dob djeteta i njegov intelektualni status. Pomažu i podaci uzeti od roditelja koji se odnose na rani razvoj i odstupanja koja su primjetili u određenim razvojnim fazama kao i podaci o interakciji djeteta i okoline (Brookes, 2010).

1.7. PROGRAMI ZA POTICANJE

Za stjecanje ranih iskustava i razvoj mozga u cijelosti najvažnije je razdoblje ranog djetinjstva. Plasticitet mozga u tom razdoblju glavna je značajka zbog koje se naglašava važnost ranog uključivanja djeteta u tretman, a odnosi se na sposobnost moždanog tkiva djece da održi funkcionalni kapacitet tako što će oštećeno tkivo zamjeniti nekim drugim živčanim tkivom (Joković-Turalija, Pajca, 1999 prema Košiček, Kobetić, Stančić i Joković Oreb, 2009). Rana intervencija u djetinjstvu primjenjuje se kod djece od rođenja do 5-6 godina starosti. Sastoji se od multidisciplinarnih postupaka kojima je cilj poboljšati zdravlje i dobrobit djece, razvijati kompetencije, svesti razvojne poteškoće na minimum, prevenirati moguća pogoršanja u funkcijama te unaprijediti funkcioniranje obitelji (Pinjatelai Joković Oreb 2010).

Koordinacija, motoričko planiranje i sukcesivne radnje omogućavaju nam nizanje pokreta odnosno djelotvornu motoričku izvedbu. Djeca koja imaju poteškoća u ovim područjima imaju teškoća prilikom rješavanja problemskih motoričkih situacija, svrhovitosti i oponašanju jednostavnih i složenih motoričkih radnji što dovodi do poteškoća u motoričkom razvoju. Poteškoće u motoričkom razvoju utječu na uspjeh djeteta u kognitivnom perceptualnom i socijalnom razvoju. Poticanjem motoričkog razvoja povećava se sposobnost djece za koordinirano i svrshodno ponašanje. Sposobnost koordinacije i motoričkog planiranja usko su povezane. Razvijenija koordinacija omogućava uspješnije nizanje pokreta ili radnji odnosno veću razinu motoričkog planiranja. Uz pomoć koordinacije i motoričkog planiranja moguće je započeti i izvršiti određenu svrhovitu radnju. Budući da za djecu s teškoćama ne postoji najpogodnije razdoblje za razvoj koordinacije s poticanjem je potrebno započeti što prije. Kada želimo poticati koordinaciju važno je uključiti i makromotoričke (hodanje, trčanje, skakanje, hvatanje, puzanje) i mikromotoričke (preslikvanje krugova, kvadrata, križića) aktivnosti. Izvođenjem i jednih i drugih dijete koristi koordinacijski kapacitet koji je u temelju svakog pokreta a njegovim razvojem poboljšavaju se sukcesivne sposobnosti i motoričko planiranje (Iveković, 2013).

Na značaj odnosa između motoričkih sposobnosti i socijalnog i jezičkog razvoja ukazuju autori jedne pregledne studije. Fokus istraživanja bila su djeca sa poremećajima autističnog spektra, djeca sa razvojnim poremećajem koordinacije i djeca sa specifičnim poremećajem jezika. Motoričke vještine utječu na broj i tip prilika za ostvarivanje interakcije s drugima, što utječe na razvoj socijalnih odnosa. Također, mogu utjecati na broj i tip prilika za ostvarivanje interakcije sa drugima u ranom uzrastu, što se kasnije odražava na razvoj

socijalnih odnosa. Dakle poteškoće u razvoju motorike mogu doprinjeti poteškoćama jezičnog razvoja, socijalne komunikacije i razumjevanja socijalnih interakcija (Leonard i Hil, 2014 prema Cvijetić i Gagić, 2017).

Istraživanja sugestiraju da sudjelovanje u sportu može poboljšati osnovne kognitivne sposobnosti na kojima počiva samoregulirajuće ponašanje. Ti kognitivni kapaciteti, često se stavljaju pod jedan pojam - "izvršne funkcije", one uključuju sposobnost i kontrolu pozornosti za:

- (1) aktiviranje i rad s informacijama (radna memorija);
- (2) odoljevanje nagonima, impulsima i smetnjama koje su nevažne za naše ciljeve ili kontekst (inhibicija); i
- (3) fleksibilno preusmjerenje pozornosti na nove informacije i zahtjeve (kognitivna fleksibilnost) (Diamond, 2016 prema Howard, Vella & Cliff, 2018).

Ove sposobnosti kognitivne kontrole kombiniraju se, zajedno s motivacijom, postavljanjem ciljeva i rješavanjem problema da bi omogućile samoregulacijsku sposobnost djece da kontroliraju svoja razmišljanja, ponašanja, emocionalne reakcije i društvene interakcije usprkos suprotnim nagonima, impulsima i odvlačenju pažnje (Hofmann, Schmeichel i Baddeley, 2014 prema Howard, Vella & Cliff, 2018).

Nadalje, Palmer i sur., 2013 prema Robinson, Palmer & Bub, 2016 pronašli su da u usporedbi s 30-minutnom sjedećom aktivnošću, na pokretima i fizičkoj aktivnosti bazirane 30 minutne intervencije rezultirale su time da predškolska djeca pokazuju bolju pozornost. Ovi navodi djeluju obećavajuće i podržavaju tvrdnju da je moguća prilagodba barem nekih aspekata samoregulacije kroz intervencije temeljene na kretanju. Autori Robinson i sur., 2016 navode da se sposobnosti samoregulacije općenito definiraju kao sposobnost upravljanja emocijama, fokusiranja pažnje te inhibiranja nekih ponašanja i aktiviranja drugih u skladu sa socijalnim očekivanjima. Te da iako postoje dokazi koji podupiru ideju da se samoregulacija može poboljšati intervencijama, malo istraživanja je to obradilo iz perspektive kretanja. No autori ipak tvrde da je sve više dokaza koji povezuju motoričke sposobnosti i fizičku aktivnost sa samoregulacijom. Tijelo i um djeluju skladno kako bi nam pomogli da interpretiramo i razumijemo svijet oko sebe, a predškolski period predstavlja razdoblje snažnog razvoja i kognitivnih i motoričkih sposobnosti.

2. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Dijete s dispraksijom ima teškoće razumjevanja informacija koje prima putem osjetila kao i teškoće povezivanja tih informacija s prikladnom fizičkom aktivnošću, aktivnosti se ostvaruju nesigurno stoga je dijete često okarakterizirano kao "nespretno". Općenito, motorička koordinacija je ispod očekivane razine s obzirom na dob i intelektualni status djeteta. Teškoće usklađenosti pokreta, odnosno nedovoljno razvijena motorička sposobnost koordinacije ograničava i ometa dijete prilikom upravljanja vlastitim reakcijama i ponašanjima. Temelj samoregulacije je sposobnost upravljanja emocijama, pozornošću i ponašanjem pri čemu je u ranom djetinjstvu ključna uloga roditelja. Teškoće inhibiranja neželjenih reakcija i reguliranja ponašanja mogu dovesti do odbijanja od strane vršnjaka. Bilo koje vrste motoričkih aktivnosti mogu biti izazovne djetetu, stvarati frustracije i uzrokovati manju motiviranost za sudjelovanje u interakcijama i ostvarivanje kontakta s vršnjacima kroz koje dijete uči osnove socijalnog razumijevanja i kontrolu te razvija primjerene socijalne vještine. Budući da su rane godine osobito važne za kasniju prilagodbu te da teškoće tijekom tih godina mogu uvjetovati probleme prilagodbe u kasnijoj dobi potrebno je kreirati edukacijsko rehabilitacijski program koji će stimulirati nedovoljno razvijene motoričke sposobnosti kroz strukturirane motoričke aktivnosti kojima je primarna zadaća poboljšati kvalitetu pokreta te doprinjeti boljoj kontroli ponašanja. Naglasak programa je na poticanju motoričkih sposobnosti u kojima su odstupanja najizraženija, kako u grubim tako i u finim motoričkim vještinama. Provedene aktivnosti zahtijevaju kontrolu impulsa i pokreta stoga će program pomoći djetetu da poveća kontrolu nad vlastitim mislima, emocionalnim reakcijama i postupcima čime će se poticati razvoj vještina samoregulacije.

U skladu s problemom istraživanja definiran je cilj istraživanja:

2.1. KVANTITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA

Cilj kvantitativnog dijela istraživanja je utvrditi postoji li napredak kod djeteta s razvojnim odstupanjima na područjima motoričkih sposobnosti u okviru grubih i finih motoričkih vještina te na području samoregulacije nakon provedbe edukacijsko rehabilitacijskog programa.

Evaluacija napretka djeteta s razvojnim odstupanjima na području finih motoričkih vještina gornjih ekstremiteta vrednovat će se Beery-Buktenica testom vizualno-motoričke

integracije koji se koristi prilikom identificiranja teškoća vizualne percepcije, fine motorike i koordinacije oko-ruka.

Evaluacija djeteta s razvojnim odstupanjima na području motoričkih sposobnosti grubih motoričkih vještina donjih i gornjih ekstremiteta provodit će se uz pomoć instrumenta procjene koji je osmišljen za potrebe ovog istraživanja. Varijable se temelje na već postojećim varijablama iz Vodiča za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine (Pištoljević i Majušević, 2015) i na miljokazima razvoja iz studije Miljokazi razvoja predškolske djece (Sindik i Boban, 2016).

Napredak na području samoregulacije vrednovat će se pomoću Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional koncipiranog u obliku upitnika kojeg ispunjavaju roditelji, na temu socio-emocionalne komponente razvoja njihovog djeteta. Upitnik je proveden u inicijalnom i finalnom mjerenju.

S obzirom na cilj istraživanja postavljena je hipoteza:

H1: Primjena edukacijsko rehabilitacijskog programa utjecat će na poboljšanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima.

Iz polazne hipoteze, u skladu s edukacijsko-rehabilitacijskim programom moguće je izvesti slijedeće hipoteze;

H1.1.: Primjena edukacijsko - rehabilitacijskog programa rezultirat će boljim rezultatima na području vizualno-motoričke integracije, vizualne percepcije i motoričke koordinacije.

H1.2.: Primjena edukacijsko - rehabilitacijskog programa rezultirat će boljim rezultatima na području grubih motoričkih vještina.

H1.3.: Primjena edukacijsko - rehabilitacijskog programa rezultirat će uspjehom na području samoregulacije.

2.2. KVALITATIVNI DIO ISTRAŽIVANJA

U kvalitativnom dijelu istraživanja inicijalno je proveden polustrukturirani intervju sa majkom dječaka. Cilj kvalitativnog dijela istraživanja je dobiti bolji uvid u poteškoće samoregulacije djeteta s razvojnim odstupanjima iz perspektive roditelja; koje poteškoće samoregulacije su primijetili, u kojim situacijama se one javljaju te koje je njihovo mišljenje o ulozi njih samih prilikom pojavljivanja samoregulacijskih poteškoća s ciljem osvještavanja

uloge roditelja pri učenju vještina samoregulacije kao i kreiranja programa koji će uz poticanje motoričkih sposobnosti poticati i vještine samoregulacije.

U skladu s ciljem istraživanja, postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje poteškoće samoregulacije su roditelji primjetili kod svoga djeteta ?
2. U kojim situacijama se javljaju poteškoće samoregulacije i koji faktori prethode pojavi samoregulacijskih poteškoća?
3. Na koji način roditelji pomažu svom djetetu da uspostavi regulaciju emocija ili ponašanja?

3. METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. UZORAK ISPITANIKA

U istraživanju je sudjelovao dječak kronološke dobi 5 godina. Dječak je perinatalno neurorizično dijete, poslje rođenja uočen je distoni sindrom (hipotonija). Dječak ima dijagnoze specifičnog mješovitog razvojnog poremećaja (F83)¹, kašnjenja u komunikacijskom i jezično govornom razvoju (suspektna dječja govorna apraksija; oralno-verbalna), poremećaj pažnje uz hiperaktivnost. Prisutna je provodna naglušost i blaže dismorfične crte lica čija etiologija nije utvrđena - nije svrstan u neki od sindroma.

Prema nalazu fizijatra, manipulacija rukama nespretnija, fina motorika insuficijentna. U koordinacijskim i ravnotežnim testovima insuficijentan odgovor. Sunožno ne skakuće. Hod uz izmjenično zabacivanje donjih ekstremiteta i asocirane pokrete gornjih ekstremiteta. Uočen motorički nemir i kraća pozornost, a majka navodi i impulzivne reakcije.

¹Kategorija za poremećaje u kojima je mješavina specifičnih razvojnih poremećaja govora/jezika, školskih sposobnosti i/ili motoričkog funkcioniranja, pri čemu niti jedan od ovih poremećaja nema dovoljno elemenata da formira primarnu dijagnozu. Ovu mješovitu kategoriju treba upotrebljavati samo onda kada postoji značajno preklapanje. Koristi se kada postoje poteškoće koje ispunjavaju dijagnostičke kriterije za **F80** (Specifični poremećaji razvoja govora i jezika), **F81** (Specifični razvojni poremećaji školskih vještina), i **F82** (Specifičan poremećaj razvoja motoričkih funkcija)(Svebolesti.info, 2013).

3.2. MJERNI INSTRUMENTI I UZORAK VARIJABLI

U istraživanju su se koristili sljedeći mjerni instrumenti;

1. Beery-Buktenica test vizualno-motoričke integracije
2. Instrument procijene grubih motoričkih vještina
3. Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional
4. Polustrukturirani intervju

3.2.1. Beery-Buktenica test

Beery-Buktenica test osmišljen je za procjenu vizualno-motoričke integracije, vizualne percepcije i motoričkih koordinacijskih vještina, a osmišljen je da ukaže na potrebu za podrškom u jednom ili više ovih područja (Spencer i Kruse, 2013).

Beery Buktenica test vizualno-motorne integracije (VMI) je standardizirani test koji se može koristiti kod dobnih skupina od 2-100 godina starosti.

Djeca koja imaju poteškoća u rješavanju ovog testa imaju deficite na području vizualne analize, vizualno prostorne sposobnosti, motoričke koordinacije, vizualne konceptualizacije i/ili integracije vidnih i motoričkih sposobnosti. Kako bi se bolje diferenciralo koje točno poteškoće dijete ima dizajnirana su dva subtesta, subtest vizualne percepcije (VP) i subtest motoričke koordinacije (MK). Dodatni subtestovi izvode se pojedinačno nakon završetka VMI (Sortor i Kulp, 2003).

U istraživanju je korištena kratka forma testa Beery VMI, uključujući i subtestove VP i MC.

Test vizualno motoričke integracije (VMI) procjenjuje integraciju vizualne percepcije i motoričkih vještina pojedinca. Od ispitanika se traži da kopira niz geometrijskih oblika koji su poredani od manje složenih prema sve složenijima, koristeći olovku i papir.

Subtest vizualne percepcije (VP) procjenjuje vizualne sposobnosti pojedinca bez korištenja bilo kakvih motoričkih sposobnosti. Prva tri zadatka namjenjena su djeci predškolskog uzrasta, odnose se na identifikaciju dijelova tijela, prepoznavanje crteža, i prepoznavanje

elemenata na crtežu. Kada se prva tri zadatka riješe prelazi se na sljedeće. Zadatak ispitanika je identificirati točno rješenje na temelju zadanog predloška.

Subtest motorička koordinacija (MK) koristi se za procjenu finih motoričkih sposobnosti. Prva tri zadatka namjenja su djeci predškolskog uzrasta. Dijete treba samostalno sjesti u stolicu, uzeti olovku i pravilno je držati, držati jednom rukom papir a drugom riješavati zadatke. Ispitanik ima samo jedan pokušaj, nema brisanja. Također, osoba dobiva upute da linijom prati unutrašnjost svakog nacrtanog oblika, bez prelaska preko granice oblika.

Beery Buktenica test može se primjenjivati individualno ili grupno unutar vremenskog raspona od 10-15 minuta.

3.2.2. Instrument procjene grubih motoričkih vještina gornjih i donjih ekstremiteta

Budući da nam izvođenje određenih vrsta pokreta i motoričkih vještina ukazuje na to koliko su razvijene motoričke sposobnosti djeteta kreiran je instrument procjene po uzoru na već postojeće varijable sadržane u Vodiču za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine (Pištoljević i Majušević, 2015) te iz studije Miljokazi razvoja predškolske djece (Sindik i Boban, 2016). Odabranim varijablama ispituju se grube motoričke vještine gornjih i donjih ekstremiteta.

Vodič za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine je lista za procjenu zasnovana na razvojnim bihevioralnim standardima i normama tipičnog razvoja (miljokazima), a izrađena je prema havajskom profilu za rano učenje (HELP).

Studija Miljokazi razvoja predškolske djece provedena je na uzorku od 1476 djece u hrvatskom predškolskom institucionalnom kontekstu s ciljem utvrđivanja razvojnih miljokaza koji najbolje reprezentiraju određena područja razvoja djece.

3.2.2.1. Uzorak varijabli

U Svrhu ovog istraživanja definirane su varijable koje su omogućile kvantitativnu procjenu.

Tablica 3 Varijable grubih motoričkih vještina

KVANTITATIVNA OBRADA			
Grube motoričke vještine			
REDNI BROJ	NAZIV VARIJABLE	KRITERIJ PROCJENE	ŠIFRA
1.	Hoda 1-2 m po gredi širokoj 10 cm bez padanja	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	HPGBP
2.	Stoji na dominantnoj nozi 3-5 sec	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	STNDN
3.	Poskakuje na jednoj nozi (4-5) puta	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	PONJN
4.	Skače naprijed spojenih stopala i preskače 60 cm	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	SNSSIP
5.	Trči na prstima s nagibom gornjeg dijela tijela prema naprijed	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	TNPSN
6.	Pravi dva koraka i šutira nepomičnu loptu	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	ŠUTNL
7.	Hvata u visini prsiju	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	HVAPR
8.	Baca loptu jednom rukom, preko glave, u cilj udaljen 2 m.	Bodovanje Likertovom skalom od 0 do 3	BACLO

3.2.3. Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional

Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional (ASQ:SE) dizajniran je kao ekonomičan instrument probira. Instrument je koncipiran u obliku jednostavnog upitnika kojeg roditelji trebaju popuniti. Dizajniran je za djecu od 6-60 mjeseci starosti. Roditelji izvještavaju da je potrebno odvojiti malo vremena za završetak upitnika (tj. 10–15 minuta). ASQ: SE je serija od osam upitnika, odnosno njime je obuhvaćeno sedam područja ponašanja koja ispituju emocionalnu i socijalnu kompetenciju djece;

1. Samoregulacija
2. Sljeđenje uputa/rutina ,pravila
3. Komunikacija
4. Prilagodljivost
5. Autonomija
6. Afekt
7. Interakcija s odraslima/djecom
8. Zabrinutosti roditelja i komentari

ASQ: SE ima zasebne upitnike za 6, 12, 18, 24, 30, 36, 48, i 60 mjeseci starosti. U istraživanju je korišten "upitnik za 60 mjeseci" koji se može koristiti za djecu od 54 do 65 mjeseci starosti. Upitnik se sastoji od serije pitanja koja se odnose na ponašanje djeteta, svako pitanje sadrži niz od tri stupca koje roditelj koristi za označavanje toga je li njihovo dijete određeno ponašanje pokazuje većinu vremena, ponekad ili nikad/rijetko. Četvrti stupac dopušta roditeljima da označe da li ih navedeno ponašanje zabrinjava. Odgovori većinu vremena, ponekad ili nikad/rijetko su šifrirani oznakama Z, V ili X kako bi se omogućilo bodovanje na brz i efikasan način. Vrijednosti bodova su 0, 5 ili 10. Visok ukupni rezultat ukazuje na poteškoće, dok nizak rezultat sugerira da je djetetovo socijalno i emocionalno ponašanje kompetentno.

3.2.4. Polustrukturirani intervju

Kvalitativni dio istraživanja proveden je metodom intervjuja. Intervju je metoda prikupljanja podataka koja daje uvid u osjećaje, promišljanja i iskustva sudionika, pri tome proširuje naše razumjevanje socijalnog koncepta, traži iznimke od pravila koje su specifične za pojedinca ili skupinu kojima pripadaju, te doprinosi boljem razumijevanju i bogatijem znanju o temi koju ispituujemo (Fajdetić, Kiš-Glavaš i Lisak, 2013 prema Mlinarić, Žić Ralić

iLisak, 2016). Kvalitativni intervjui su fleksibilno i funkcionalno sredstvo za prikupljanje osobnih iskustava pojedinca, pomoću njih dobivamo uvid u način na koji pojedinci svojim iskustvima daju značenja. Mogu biti više ili manje strukturirani, iako su najčešće polustrukturirani. Provođenje polustrukturiranog intervjua definira se kroz 6 stadija 1 - odabir oblika intervjua, 2 – postavljanje etičkih načela, 3 – izrada protokola, 4 – provođenje i snimanje intervjua, 5 – provođenje protokola, 6 – izlaganje rezultata (Rabionet, 2012). Intervjuom se htio dobiti bolji uvid u poteškoće samoregulacije djeteta s razvojnim odstupanjima iz perspektive roditelja s ciljem osvještavanja uloge roditelja pri učenju vještina samoregulacije kao i kreiranja programa koji će kroz provedene aktivnosti poticati i vještine samoregulacije.

U skladu s navedenim postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje poteškoće samoregulacije su roditelji primjetili kod svoga djeteta ?
2. U kojim situacijama se javljaju poteškoće samoregulacije i koji faktori prethode pojavi samoregulacijskih poteškoća?
3. Na koji način roditelji pomažu svom djetetu da uspostavi regulaciju emocija ili ponašanja?

Prema navedenim pitanjima sastavila su se pitanja za intervju:

1. Što biste rekli o karakteristikama vašeg djeteta? Što su njegove jake strane a što poteškoće?

Regulaciju emocija i ponašanja dijete uči kroz interakciju sa drugim ljudima, najviše roditeljima, tako npr. Ako je dijete maleno i ako je uznemirno a roditelj mu pristupi na smiren način i dijete će biti smirenije, dakle ovisno i o vašem odgovoru uz dijete i dijete će reagirati. To uključuje i ton glasa, brzinu govora, govor tijela..itd.

Zatim kako djete odrasta povećavaju se zahtjevi za regulacijom ponašanja pa se na primjer dijete ujutro mora probuditi za vrtić, ondje se od njega zahtjeva održavanje pažnje, slušanje, zatim dođe kući gdje se mora prilagoditi drugim zahtjevima, dakle dijete se stalno prilagođava, mijenjaju se zahtjevi i potrebe i to sve skupa zahtjeva od živčanog sustava kompleksno procesuiranje u mozgu. A boljoj kontroli ponašanja doprinose djetetove sposobnosti upotrebe govora, vještine samostalnog kretanja i razvojne promjene u dječjoj neurofiziologiji(funkcioniranje ž.s.).

Znači ako dijete ima razvoje poteškoće, odstupanja u području govora, motorike i sl. to procesuiranje informacija je ometeno a isto tako razvojna odstupanja utječu i na to da se dijete ne ponaša u skladu s dobi što onda utječe i na interakciju između roditelja i djeteta, te na razvoj

poteškoća samoregulacije koje se manifestiraju kao nemogućnost kontroliranja misli, emocija i ponašanja.

2. Što biste rekli, kako se razvojna odstupanja djeteta odražavaju na interakciju između vas i djeteta?
3. Kako biste vi opisali što su poteškoće samoregulacije?
4. Koje ste poteškoće samoregulacije primijetili kod svog djeteta?
5. Kako se navedene poteškoće odražavaju na funkcioniranje djeteta u svakodnevnim aktivnostima?
6. U kojim situacijama se javljaju poteškoće samoregulacije?
7. Koji faktori prethode pojavi poteškoća u regulaciji emocija ili ponašanja?
8. Kako biste opisali svoju ulogu u reakcijama na teškoću i uspostavljanju regulacije ponašanja ili emocija kod svog djeteta?
9. Što biste još istaknuli kao važno vezano uz poteškoće samoregulacije kod vašeg djeteta, a da nije postavljeno kroz prethodna pitanja?

Provedeno istraživanje u svojoj fazi planiranja, provedbe i prikazivanja rezultata slijedi načela Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju, 2006). Poseban naglasak u ovom istraživanju usmjeren je na poštivanje **članka 2 ovog kodeksa** u dijelu kojim se ističe kako se „*rezultati znanstvenih istraživanja, prikupljaju u skladu s najvišim standardima etičke i znanstvene prakse, poštujući najviše tehničke standarde*“ te kako se podrazumijeva da “*prikazani rezultati istraživanja u bilo kojem obliku dosljedno odgovaraju provedenim istraživanjima te ni u najmanjoj mjeri ne postoji izmišljanje, krivotvorenje ili plagiranje podataka, rezultata, ideja, postupaka ili riječi u postupcima predlaganja, provođenja, revizije ili prikazivanja istraživanja*“ (Odbor za znanosti i visokom obrazovanju, 2006, str.1-2). Također posebna se briga u istraživanju vodila o zaštiti ispitanika „*pri tome je potrebno jamčiti dragovoljno sudjelovanje svih ispitanika, povjerljivost, tajnost i anonimnost podataka o ispitanicima te povoljan omjer boljitka/rizika za ispitanike*“.(Odbor za znanosti i visokom obrazovanju, 2006, str.3).

3.3.EDUKACIJSKO REHABILITACIJSKI PROGRAM

3.3.1. Način provođenja

Plan istraživanja uključivao je;

A.Inicijalnu procjenu

B.Provedbu Edukacijsko - rehabilitacijskog programa

C.Praćenje napretka

Procjena djeteta odvijala se temeljem već standardiziranih testova procjene i temeljem kreiranog testa procjene.

Područje vezano uz motoričke sposobnosti vrednovalo se;

- Standardiziranim testom **vizualno - motoričke integracije Beery Buktenica**

Beery Buktenica test vizualno motoričke integracije proveden je kroz tri testiranja, svaka 2 mjeseca.

- **Instrumentom procjene grubih motoričkih vještina** osmišljenim za potrebe ovog istraživanja

Procjena grubih motoričkih vještina provodila se pomoću kreiranog instrumenta procjene koji je sadržavao zadatke po uzoru na već postojeće varijable sadržane u Vodiču za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine (Pištoljević i Majušević, 2015) te iz studije Miljokazi razvoja predškolske djece (Sindik i Boban, 2016), odabranim varijablama ispituju se grube motoričke vještine gornjih i donjih ekstremiteta.

Procjena ovim instrumentom provedena je inicijalno i finalno. Uspješnost izvođenja pojedinog zadatka procjenjuje se na ljestvici Likertovog tipa od 4 stupnja na sljedeći način:

0 - ispitanik ne može izvršiti zadatak;

1 - ispitanik izvršava zadatak uz više poteškoća, popratne kretnje, fizičku podršku, verbalnu uputu;

2 - ispitanik izvršava zadatak uz manje poteškoća, popratnih kretnji, uz verbalnu podršku;

3 - ispitanik izvršava zadatak u potpunosti

Područje samoregulacije vrednovalo se;

- Standardiziranim **Ages and Stages Questionnaire: Social-Emotional**

Ages and Stages Questionnaire proveden je inicijalno i finalno. Ispunjavala ga je majka dječaka s razvojnim odstupanjima.

- Inicijalno provedenim **polustrukturiranim intervjuom**

Osim provedenih testova inicijalno je proveden i **polustrukturirani intervju** sa majkom dječaka kako bi se dobio bolji uvid u poteškoće samoregulacije djeteta s razvojnim odstupanjima iz perspektive roditelja; s ciljem osvještavanja uloge roditelja pri učenju vještina samoregulacije kao i koncipiranja individualiziranog edukacijsko - rehabilitacijskog programa.

Inicijalni intervju proveden je u domu djeteta kroz razgovor s majkom. Razgovor je planiran s unaprijed pripremljenim pitanjima. Intervju je trajao 45 minuta. Majka je odgovorila na sva postavljena pitanja, te je razgovor prošao u ugodnom tonu.

3.3.2. Individualni edukacijsko-rehabilitacijski program

Edukacijsko - rehabilitacijski program realizirao se u vremenskom periodu od 6 mjeseci od studenog 2017. do lipnja 2018. Za vrijeme zimskih praznika program se nije provodio. Provodio se jednom tjedno u trajanju od 45 minuta u obiteljskom stanu djeteta. Odvijao se u poslijepodnevnim satima kada je dijete bilo odmorno, u sobi djeteta gdje se ono inače igra. Provedeni program obuhvaćao je različite vježbe, igre i aktivnosti kojima je cilj poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije. Dio materijala korištenih prilikom provođenja programa posjeduje dijete, dio je izrađen samostano a dio je posuđen iz Kabineta za ranu psihomotoričku stimulaciju Edukacijsko - rehabilitacijskog fakulteta.

Neke aktivnosti za poticanje grube motorike koncipirane su po uzoru na zadatke iz Programa bazične perceptivno - motoričke stimulacije (Teodorović i sur., 1997) te prema zadacima iz knjige Kretanje je djetetova radost (Vučinić, 2001), dok su neke samostalno osmišljene. Aktivnosti za poticanje fine motorike uključivale su zadatke napravljene po uzoru na knjigu Čudesne godine (Ward Platt, 2010), također korišteni su različiti internetski izvori. Budući da dijete predškolske dobi ima potrebu za raznovrsnom i poticanjnom okolinom,

programom se nastojalo motivirati dijete za sudjelovanje u istom. Aktivnosti su osmišljene u skladu s dobi i interesima djeteta pa tako program uključuje i različite igre u čijoj pozadini je poticanje razvoja motoričkih sposobnosti (opća koordinacijska sposobnost, ravnoteža, koordinacija oko ruka i oko noga, motoričko reagiranje itd.) i samoregulacije (čekanje kada to situacija zahtjeva, poštivanje reda izvođenja, usmjeravanje pozornosti, motorička kontrola, strpljenje itd.). Prilikom svakog termina nastojalo se pola vremena obuhvatiti aktivnosti vezane uz grubu motoriku a u drugoj polovici vremena aktivnosti vezane za finu motoriku.

Osmišljene vježbe, zadaci, aktivnosti i igre sadrže komponente vezane uz poticanje samoregulacije. Podaci dobiveni iz inicijalne procjene ASQ SE upitnikom i intervjuom provedenog sa majkom dječaka dali su jasniji uvid u djetetove poteškoće samoregulacije. Slijedom toga, dijete je u aktivnostima imalo zadatak čekati kada to situacija zahtjeva, poštivati red izvođenja kroz učenje "ja pa ti" obrazca ponašanja. Ohrabivalo ga se da inicira, održava ili zaustavlja ponašanje ili komunikaciju. Poticalo ga se na učinkovitu i usmjerenu pozornost u izvođenju aktivnosti, na strpljenje i na razvoj motoričke kontrole. Budući da dijete teško prihvaća promjene rutina, na početku programa pričali smo što ćemo raditi taj dan, kako bi se upoznao s rasporedom aktivnosti. Također radilo se na prepoznavanju emocija. Zadatak prepoznavanja emocija sadržavao je primjerice različite na papiru prikazane situacije kojima je dijete trebalo pridružiti prikladnu emociju. Ova igra se kroz razgovor povezivala sa nekim svakodnevnim događajima odnosno trenutcima u kojima se dijete tako moglo osjećati ili se osjećalo. Isto tako, ukoliko se dogodilo da djetetu neka aktivnost nije polazila od ruke te su se počeli pojavljivati znakovi frustracije ili ljutnje, pružen mu je verbalni poticaj i podrška. Djetetu je naglašeno da vidimo kako se osjeća, zatim ga se usmjeravalo da se uz smanjen izazov i podršku vrati na zadatak te da ga uspješno dovrši. Također, u dogovoru sa majkom djetetu su izrađene sličice različitih zamjenskih ponašanja u obliku privjeska koje ono uz pomoć roditelja može odabrati u situacijama kada je uznemireno ili ljuto kao strategiju za samosmirivanje i kao pomoć pri upravljanju emocijama. Majka djeteta bila je samoinicijativno povremeno uključena u edukacijsko rehabilitacijski program kao promatrač ili partner u igri. Tako joj se nastojala osvještavati njezina uloga prilikom pojave poteškoća regulacije emocija ili ponašanja te se naglašavala potrebna upornost i strpljenje, smirenost i razumijevanje u nošenju sa teškoćama samoregulacije kod djeteta.

Unutar programa poticanja grubih i finih motoričkih vještina navedene su komponente samoregulacije koje je određena aktivnost poticala.

3.3.2.1. Program za poticanje grube motorike

Tablica 4 Program za poticanje grube motorike

CILJEVI	<p>Poboljšanje opće koordinacijske sposobnosti i dinamičke i statičke ravnoteže, razvijanje koordinacije oko-noga i oko ruka, bolje sposobnosti prostorne orijentacije, brže motoričko reagiranje, pravilna koordinacija pokreta, hodanje po ravnoj liniji, stajanje na dominantnoj nozi 3-5 sec., samostalno poskakivanje na mjestu, sunožno skakanje naprijed, trčanje s gornjim dijelom tijela nagnutim naprijed, šutiranje nepomične lopte, hvatanje u visini prsnog koša, gađanje cilja na udaljenosti od 2 m</p> <p>Usmjeravanje pozornosti, vježbanje čekanja kada to situacija zahtjeva, učenje poštivanja reda izvođenja kroz učenje "ja pa ti" obrasca ponašanja, poticanje vještina strpljenja, razvoj motoričke kontrole</p>
AKTIVNOSTI	<p>Pokreti kretanja (vježbe hodanja, trčanja, skakanja) pokreti održavanja ravnoteže, pokreti baratanja predmetima (kotrljanje, bacanje i hvatanje)</p>
SREDSTVA	<p>Samoljepljiva traka, obruči, uža, čunjevi, greda, senzorne podloge, slikovnica, lopta, čunjići za kuglanje</p>
METODE RADA	<p>Demonstracija, vježbanje, poticanje, vođenje, igra, generalizacija</p>

OBLICI RADA	Individualno
VRIJEME PROVOĐENJA	20 min
OPIS AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Vježbe za poticanje vještina grube motorike koncipirane u obliku različitih poligona koje dijete prelazi uz prethodnu demonstraciju i po potrebi vođenje, poligoni sadrže aktivnosti; <ul style="list-style-type: none"> - <i>Hodanja po zadanoj ravnoj liniji (koordinacija oko noga, dinamička ravnoteža, pozornost) ; dijete treba prijeći preko trake zaljepljene na pod stavljajući nogu ispred noge raširenih ruku</i> - <i>Hodanja preko prepreka (prostorna orijentacija, "ja pa ti" obrazac); dijete treba prekoračiti preko prepreke postavljene na visinu od 30 cm.</i> - <i>Sunožnog skakanja iz obruča u obruč (opća koordinacija, "ja pa ti" obrazac)</i> - <i>Poskakivanje zadani broj puta na mjestu (opća koordinacija)</i> - <i>Provlačenje - "hodanje na sve 4" ispod prepreka (opća koordinacija)</i> - <i>Zaobilaženja čunjeva trčanjem između njih u cik-cak liniji (prostorna orijentacija, motoričko prestrukturiranje, "ja pa ti" obrazac)</i> - <i>Hodanje po gredi uz pridržavanje (ravnoteža)</i> - Hodanje oponašanjem različitih životinja

	<p>(prostorna orijentacija, ravnoteža, motorička kontrola); primjerice hodajmo kao žaba, hodajmo kao medo, hodajmo kao mačka...</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hodanje po različitim podlogama (ravnoteža) - Igra "Dan-noć"; kada edukacijski rehabilitator kaže "dan" dijete treba ustati, kada kaže "noć" dijete treba čučnuti (brzina motoričkog reagiranja, ravnoteža, čekanje kada to situacija zahtjeva, pozornost, motorička kontrola) - Stajanje na mjestu i doticanje nogom trakom obilježenih crtica na podu (ravnoteža, prelaženje preko središnje linije tijela, koordinacija oko noga, pozornost) - Stajanje na mjestu, zatvorenih očiju, tako da peta desne noge dotiče prste na lijevoj nozi, ruke su uz tijelo, zadatak je pokušati ostati u položaju što duže (statička ravnoteža, pozornost, motorička kontrola) - Igra "Crvena kraljica"; edukacijski rehabilitator stoji okrenut leđima prema djetetu, dok on izgovara rečenicu; " crvena kraljica 1,2,3 dijete polako korača prema njemu, nakon što dijete čuje riječ tri, i nakon što se edukacijski rehabilitator okrene prema njemu mora se na mjestu "zalediti"(brzina motoričkog reagiranja, ravnoteža, pozornost, motorička kontrola) - Čitanje kratke, djetetu poznate slikovnice;
--	--

	<p>kada čuje prethodno navedenu riječ, primjerice "mačka" mora izvesti određenu motoričku aktivnost koja se unaprijed odredila, primjerice skočiti, pljesnuti rukama (motoričko reagiranje, pozornost)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Šutiranje lopte u gol na 3,4 sad (opća koordinacija, čekanje kada to situacija zahtjeva, pozornost, strpljenje, "ja pa ti" obrazac, poštivanje reda) - Dohvaćanje lopte; <ul style="list-style-type: none"> - Edukacijski rehabilitator i dijete okrenuti su leđima jedno prema drugome; prvo si dodaju loptu iznad glave zatim se lopta dodaje između raširenih nogu saginjući se prema naprijed (ravnoteža, opća koordinacija. pozornost, motorička kontrola) - Kotrljanje lopte; <ul style="list-style-type: none"> - Dijete sjedi na podu, nasuprot njega je edukacijski rehabilitator, noge su im raširene u stranu (ograničen prostor), zadatak je zakotrljati loptu prema edu.reh, i obrnuto(krenuti s udaljenosti od 1m, zatim povećavati razmak između edu.reh i djeteta) (spretnost ruku, koordinacija oko ruka, motorička kontrola, pozornost) - Dijete čuča na podu, ispred njega na udaljenosti od 2m postavljeni su čunjići za kuglanje, zadatak djeteta je zakotrljati loptu i srušiti što više čunjića (spretnost
--	--

	<p>ruku, koordinacija oko ruka, preciznost)</p> <ul style="list-style-type: none">- Bacanje i hvatanje lopte;<ul style="list-style-type: none">- Bacanje lopte u cilj udaljen 2m (opća koordinacija, koordinacija oko ruka, spretnost ruku, preciznost, pozornost, "ja pa ti" obrazac, poštivanje reda)- Hvatanje lopte u visini prsnog koša ("poput kliješta") (opća koordinacija, koordinacija oko ruka, spretnost ruku, preciznost, pozornost)
--	--

3.3.2.2. Program za poticanje fine motorike

Tablica 5 Program za poticanje fine motorike

CILJEVI	<p>Poticanje razvoja fine motorike, razvijanje fine motorike šake i prstiju, poticanje pravilnog hvata olovke i vježbanje grafomotornih sposobnosti, koordinacije oko ruka, poticanje vizualne percepcije i vizualno motorička integracije</p> <p>Usmjeravanje pozornosti, vježbanje čekanja kada to situacija zahtjeva, učenje poštivanja reda izvođenja kroz učenje "ja pa ti" obrasca ponašanja, razvoj vještina strpljenja, razvoj motoričke kontrole</p>
AKTIVNOSTI	<p>Vježbe za poticanje koordinacije oko ruka i fine motorike, vježbe za razvoj grafomotorike, aktivnosti za poticanje vizualno motoričke integracije</p>
SREDSTVA	<p>Plastelin, puzzle i umetaljke, kocke, kolaž papir, perlice, konop, škare, pomponi, magneti, naljepnice, spajalice, kvačice</p>
METODE RADA	<p>Demonstracija, vježba, igra, usmjeravanje i poticanje, podrška, generalizacija</p>
OBLICI RADA	<p>Individualno</p>
VRIJEME PROVOĐENJA	<p>20 min</p>

<p>OPIS AKTIVNOSTI</p>	<p>-Plastelin; oblikovanje "gliste", raznih oblika uz pomoć modli, nožića, valjka (fina motorika, pozornost, čekanje na red)</p> <p>-Puzzle i umetaljke (koordinacija oko-ruka, pozornost, vizualno motorička integracija)</p> <p>-Interaktivna didaktička knjiga; otkapčanje i zakapčanje gumba i patenta, skidanje i stavljanje kvačica i sl. (fina motorika, koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, pozornost, strpljenje)</p> <p>-Slaganje prema predlošku (vizualno motorička integracija, koordinacija oko ruka, pozornost, strpljenje);</p> <ul style="list-style-type: none"> -Zadatak djeteta je složiti razdvojene životinjske dijelove u životinju prema zadanoj slici -Edukacijski rehabilitator složiti 2-3 kocke prema određenom redosljedu (jednu na drugu i sl.), zadatak djeteta je da ponovi zadani predložak -Slaganje ponuđenih štapića za uši čiji su krajevi obojani različitim bojama na odgovarajući slikovni predložak <p>-Kolaž papir; pravljenje čestitke za Božić/Duge; kidanje komadića papira i lijepljenje unutar isprintanog predloška bora/kidanje komadića papira i lijepljenje unutar predloška Duge, na svakom duginom kraku obojan je dio kako bi dijete znalo koju boju kolaža odabrati za koji krak (fina motorika, pozornost, strpljenje, vizualno-motorička integracija)</p> <p>-Nizanje oblika na konop; nizanje prema obliku ili boji, nizanje određenog broja oblika(vizualno-motorička integracija, koordinacija oko- ruka, pozornost, strpljenje)</p> <p>-Bojanje slike pauka; umetanje špage u rupice na okvir kruga različitim redosljedom - "pletanje mreže" (vizualno-</p>
------------------------	---

	<p>motorička integracija, koordinacija oko- ruka, grafomotoričke sposobnosti, poticanje pravilnog hvata olovke, pozornost, strpljenje)</p> <p>-Radni listići; Grafomotorika; (poticanje pravilnog hvata olovke, grafomotoričke sposobnosti, koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, pozornost, strpljenje)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Poveži prednji i zadnji dio životinje, pronađi razliku -Dovrši crtež -Praćenje linija -Spajanje točkica -Labirinti <p>-Provlačenje slamki kroz rupe na posudici (vizualno-motorička integracija, koordinacija oko ruka, pozornost, strpljenje, poštivanje reda izvođenja)</p> <p>-Igra hvatanja morskih životinja pričvršćenih na magnete (vizualno motorička integracija, koordinacija oko-ruka, poštivanje reda izvođenja, čekanje kada to situacija zahtjeva)</p> <p>-Snjegović i skupljanje pompona, prvo prstima, onda velikom pincetom, skupljanje kuglica po boji, veličini (fina motorika, koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, strpljenje, poštivanje reda izvođenja, pozornost)</p> <p>-Bingo; skupljanje kuglica i stavljanje u bubanj (fina motorika, koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, strpljenje, poštivanje reda izvođenja, pozornost)</p> <p>-Društvena igra; Svaki igrač dobije ploču s predlošcima različitih geometrijskih oblika, onaj tko je na redu baca kockicu koja pokazuje određeni oblik i boju, zadatak igrača je pronaći zadani oblik određene boje i staviti ga na ploču, tko prije složi ploču pobjednik je (vizualno motorička integracija, koordinacija oko ruka, fina motorika, pozornost, čekanje kada</p>
--	---

	<p>to situacija zahtjeva, učenje "ja pa ti" obrasca ponašanja)</p> <p>-Lica i spajalice; Pridruživanje spajalica određenih boja na izrezane oblike istih boja, skidanje spajalica prikvačenih na lica, stavljanje spajalica (koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, pozornost, čekanje kada to situacija zahtjeva)</p> <p>-Rezanje škarama; Šišanje škarama papirnate kose, rezanje ravne linije nacrtane na papiru (koordinacija oko ruka, fina motorika, pozornost, strpljenje, učenje "ja pa ti" obrasca ponašanja)</p> <p>-Naljepnice; zadatak djeteta je pronaći određenu naljepnicu i zaljepiti je na predviđeno mjesto (koordinacija oko ruka, vizualno motorička integracija, pozornost, učenje "ja pa ti" obrasca ponašanja)</p>
--	---

3.3.3.3. Aktivnosti za poticanje grube motorike

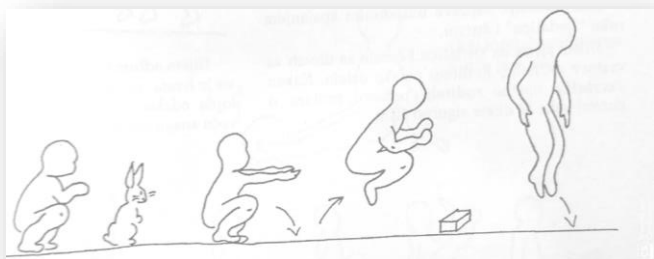
Sljedeće slike prikazuju primjere nekih aktivnosti i vježbi za poticanje grube motorike.

Slika 1. Provlačenje "hodanje na sve 4"

Slika 2. Hodanje po različitim podlogama

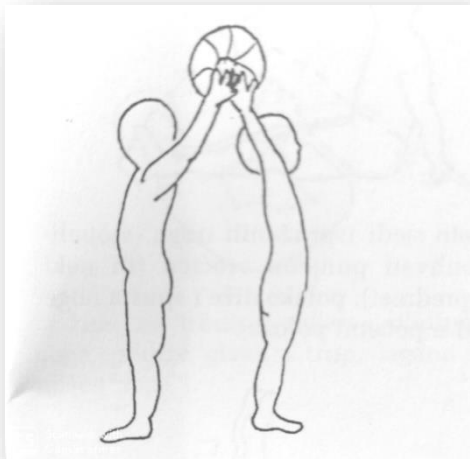
Slika 3. Hodanje oponašanjem različitih životinja

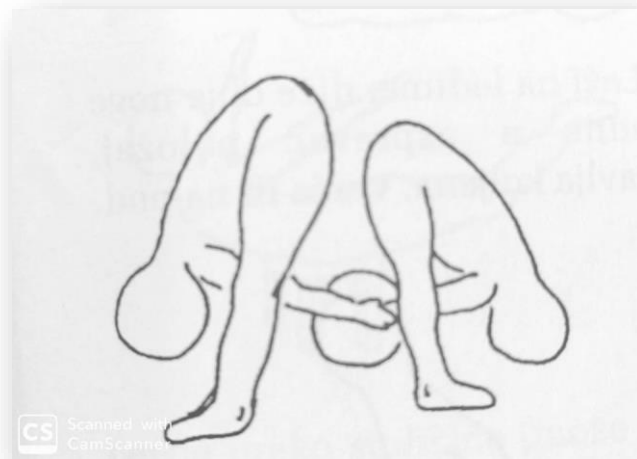
Slika 5. Sunožno skakanje iz obruča u obruč u obruč

Slika 4. Rušenje čunjića

Slika 6. Dodavanje lopte iznad glave

Slika 7. Dodavanje lopte između nogu

3.3.3.4. Aktivnosti za poticanje fine motorike

Sljedeće slike prikazuju primjere nekih aktivnosti i vježbi za poticanje fine motorike.

Slika 8.,9.,10. Interaktivna didaktička slikovnica

Slika 11. Slaganje životinja prema predlošku

Slika 12. Kolaž papir; izrada duge

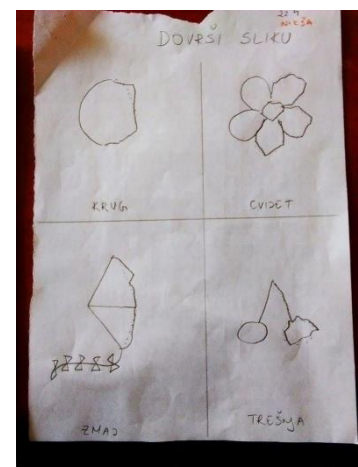
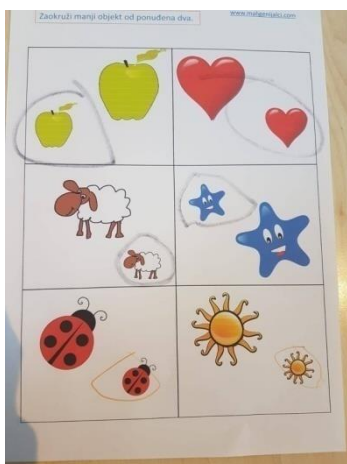
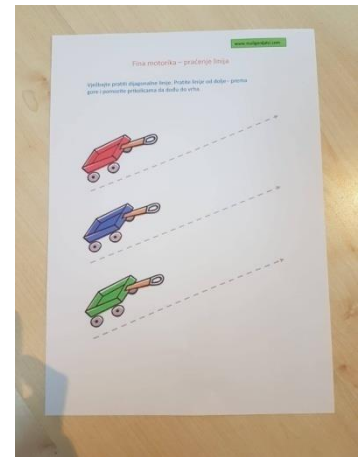
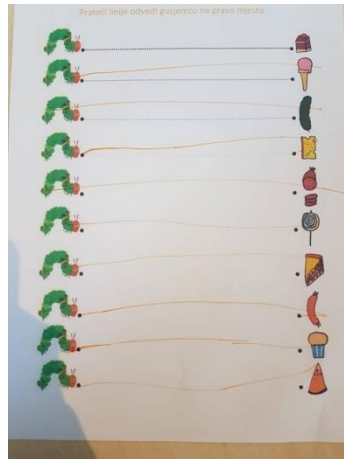
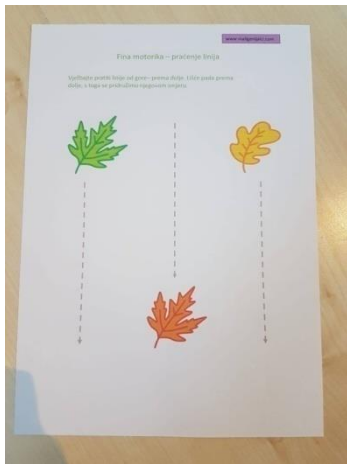
Slika 13. Nizanje oblika na konop

Slika 14. Provlačenje slamki kroz posudicu s rupama

Slika 15. Bojanje pauka; Provlačenje konopa kroz rupe - "pletenje mreže"

**Slika 16., 17., 18., 19., 20., 21., 22.
Radni listići; Praćenje linija;
zaokruživanje; dovršavanje slike**

Slika 23. Igra hvatanja morskih životinja magnetom

Slika 24. Skupljanje pomopna i "punjenje" snjegovića

Slika 25. Društvena igra prepoznavanja oblika dobivenih kockicom; stavljanje dobivenih oblika na odgovarajuće mjesto na ploči

Slika 26. Skidanje spajalica sa krugova, pridruživanje spajalica određene boje krugu iste te boje

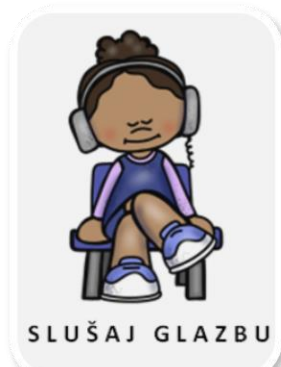
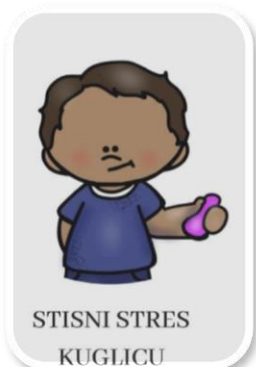
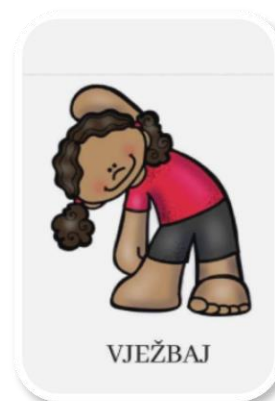

Slika 27., 28. Rezanje škarama

Slika 32., 33., 34., 35. Zadatak s prepoznavanjem emocija

Slika 36., 37., 38., 39., 40. Strategije za samosmirivanje

3.4. METODE OBRADJE PODATAKA

3.4.1. KVANTITATIVNA OBRADA

Rezultati kvantitativnog dijela istraživanja obrađeni su deskriptivnom statistikom.

3.4.2. KVALITATIVNA OBRADA

3.4.2.1. Polustrukturirani intervju

Podaci prikupljeni polustrukturiranim intervjuom prvo su transkribirani a zatim analizirani metodom tematske analize. Riječ je o metodi kojom se identificira, analizira i izvještava o obrascima (temama) u kvalitativnim podacima. Ona je opisna i stoga omogućava detaljan opis podataka, također je i interpretativna jer omogućava interpretaciju različitih aspekata istraživane teme (Guest, MacQueen i Namey, 2012 prema Miroslavljević, 2015 prema Kuburaš, 2016).

Podaci su se analizirali postupkom kodiranja putem sljedećih koraka; (1) čitanje cjelovitog teksta intervjuja, (2) određivanje jedinica kodiranja (važnih izjava), (3) definiranje kodova (rečenice koje prikazuju bit izjave), (4) definiranje potkategorije, (5) određivanje kategorije, nadređene potkategoriji (Kuburaš, 2016).

Tablica 6 Primjer tijeka kodiranja podataka za 1. Istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Što biste rekli o karakteristikama vašeg djeteta što su njegove jake strane a što poteškoće?“			
TEMA: Karakteristike djeteta			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
„Jako je snalažljiv, za sebe je jako pametan..što hoće to dobije.“ „Izrazito je uporan.“	Jake strane djeteta su snalažljivost, upornost- izbori se za ono što želi. Veselo je i sretno		Jake strane djeteta

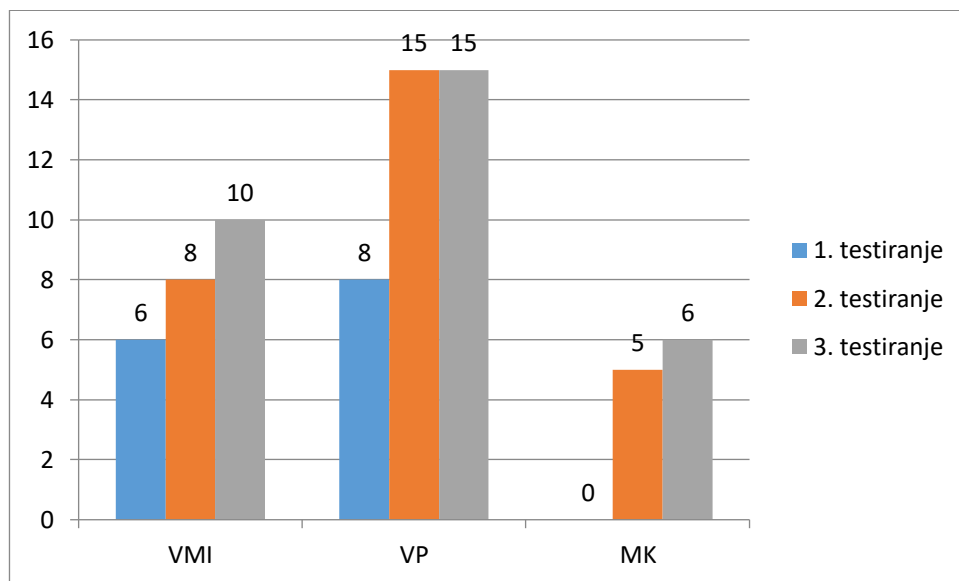
<p>„Jako je veseo, on je stvarno sretno dijete.“</p> <p>„Nije zlopamtilo... Brzo sve negativno zaboravi i za 10 minuta ne zna ni na koga se naljutio.“</p>	<p>dijete. Brzo zaboravi na koga se i zašto ljutio, nije zlopamtilo.</p>		<p>Emocionalne reakcije djeteta</p>
<p>„Ima burne emocije.“</p> <p>„Poteškoće su znači vezane uz dispraksiju...motoričko planiranje, motorika, tonus mišića..i ta samoregulacija.“</p>	<p>Poteškoće samoregulacije su burne emocije, otežano motoričko planiranje, oslabljen tonus mišića.</p>		<p>Poteškoće s emocijama i u funkcioniranju djeteta</p>

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

4.1. REZULTATI KVANTITATIVNE OBRADJE PODATAKA

4.1.1. Rezultati Beery-Buktenica testa vizualno-motoričke integracije

Na grafikonu 1 prikazani su rezultati na testovima vizualno-motoričke integracije, vizualne percepcije i motoričke koordinacije kroz tri točke procjene.

Grafikon 1 Rezultati na testovima vizualno-motoričke integracije, vizualne percepcije i motoričke koordinacije

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da je dječak pri svakom testiranju postizao bolje rezultate od prethodnog testiranja. Time je potvrđena hipoteza H1.1.

4.1.2. Rezultati Instrumenta procjene grubih motoričkih vještina

Rezultati dobiveni kreiranim Instrumentom procjene grubih motoričkih vještina prikazani su u sljedećoj tablici. Rezultati su dobiveni u inicijalnom i finalnom mjerenju grubih motoričkih vještina gornjih i donjih ekstremiteta, također će biti prikazani grafički i detaljnije objašnjeni deskriptivnom statistikom.

Tablica 7 Rezultati na varijablama grubih motoričkih vještina

Grube motoričke vještine gornjih i donjih ekstremiteta		
Broj i šifra varijable	Inicijalno	Finalno
1. HPGBP	1	2
2. STNDN	1	3
3. PONJN	1	2
4. SNSSIP	1	2
5. TNPSN	1	3
6. ŠUTNL	1	3
7. HVAPR	1	3
8. BACLO	1	2

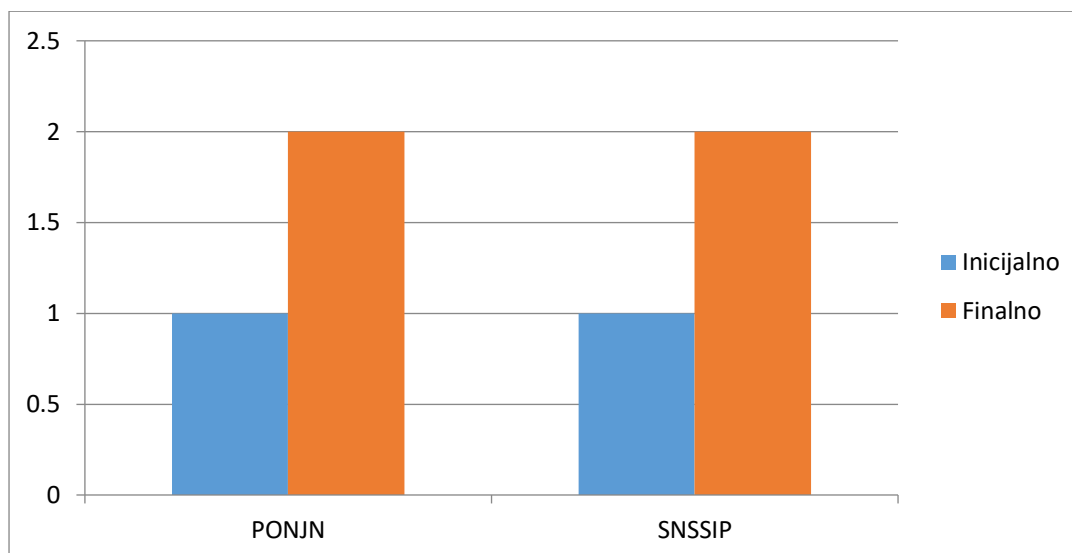
4.1.2.1. Grafički prikazi procjene grubih motoričkih vještina donjih ekstremiteta po aktivnostima

Grafikon 2 Rezultati na varijablama HPGBP (Hoda 1-2 metra po gredi širokoj 10 cm bez padanja) i STNDN (Stoji na dominantnoj nozi 3-5 sekundi).

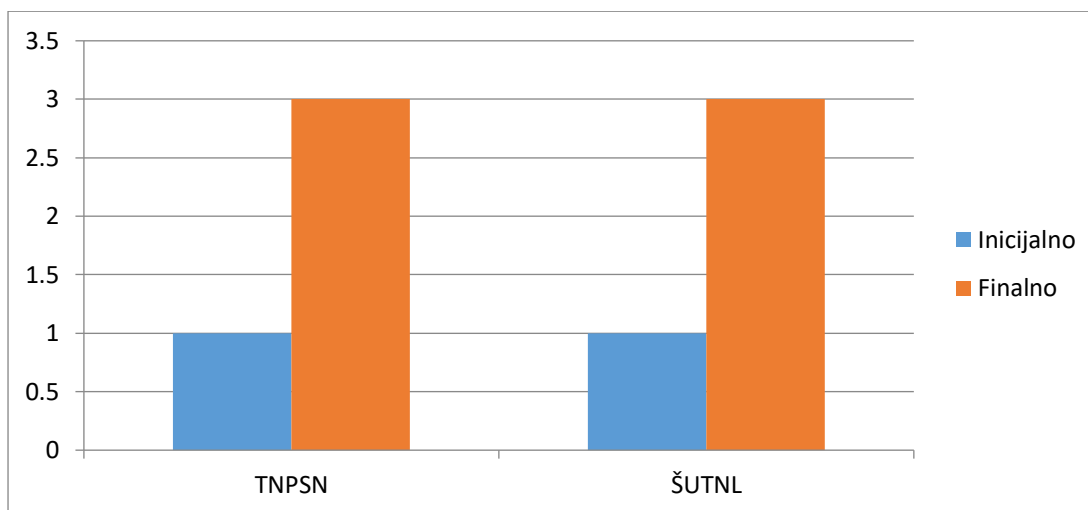
Grafički prikaz prikazuje da je na varijabli Hodanje 1-2 metra po gredi širokoj 10 cm bez padanja (HPGBP) u inicijalnom mjerenju dobiven 1 bod što prema kriterijima procjene znači da je ispitanik izvršio zadatak uz više poteškoća i druge popratne kretnje pri čemu mu je pružena podrška u vidu fizičkog vođenja i verbalne upute. Dakle, dječak se popeo na gredu uz fizičko vođenje, teško je održavao ravnotežu, pretjerano je mahao rukama, bio je jako nesiguran. Za razliku od inicijalnog mjerenja u finalnom mjerenjenju dodjeljeno mu je 2 boda što znači da je ispitanik pokazao napredak u mjerenoj varijabli te da je izvršio zadatak uz manje poteškoća bez popratnih kretnji te samo uz verbalnu podršku. Važno je napomenuti da je dječak u međuvremenu uključen u program gimnastike.

Na varijabli Stajanje na dominantnoj nozi 3-5 sekundi ispitanik je u inicijalnom mjerenju dobio 1 bod što ukazuje na to da je izvršio zadatak uz više poteškoća i druge popratne kretnje, pri čemu mu je pružena podrška kroz fizičko vođenje i verbalne upute. Dječaku je u početku bilo potrebno minimalno fizičko vođenje, ruka mu je pružena samo dok bi zauzeo položaj. Finalnim mjerenjem dobio je 3 boda što pokazuje da je ispitanik izvršio zadatak u potpunosti.

Grafikon 3 Rezultati na varijablama PONJN (Poskakuje na jednoj nozi 4-5 puta) i SNSSIP (Skače naprijed spojenih stopala i preskače 60 cm)

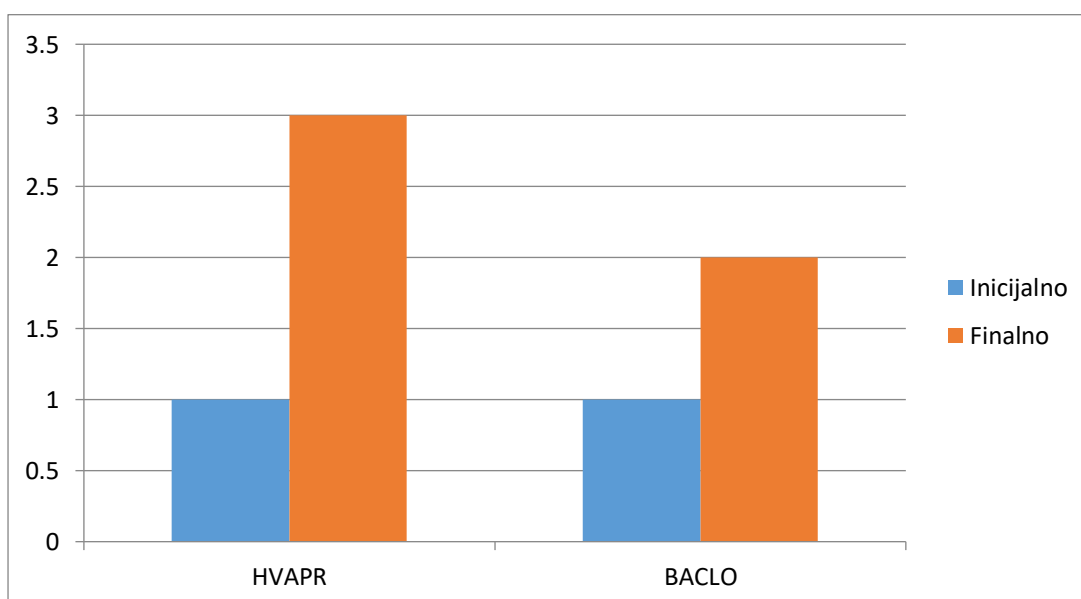
Na obje varijable Poskakuje na jednoj nozi 4-5 puta (PONJN) i skače naprijed spojenih stopala te preskače 60 cm (SNSSIP) ispitanik u inicijalnom mjerenju dobio 1 bod. Prema kriterijima procjene to znači da je ispitanik u početnom mjerenju izvršio zadatak uz prisutnost više poteškoća i drugih popratnih kretnji, te mu je prilikom izvršavanja zadatka pružena podrška u vidu fizičkog vođenja i verbalne upute. Također na obje varijable u finalnom mjerenju ispitanik je dobio 2 boda što znači da izvršava zadatak uz manje poteškoća, popratnih kretnji, te uz verbalnu podršku.

Grafikon 4 Rezultati na varijablama TNPSN (Trči na prstima s nagibom gornjeg dijela tijela prema naprijed) i ŠUTNL (Pravi dva koraka i šutira nepomičnu loptu)

Grafički prikaz pokazuje da je u inicijalnom mjerenju na obje varijabli Trči na prstima s nagibom gornjeg dijela tijela prema naprijed (TNPSN) i na varijabli Pravi dva koraka i šutira nepomičnu loptu ispitaniku dodjeljen 1 bod. To znači da je zadatak prema kriterijima procjene izvršen uz više poteškoća i druge popratne kretnje, pri čemu je ispitaniku pružena podrška u vidu fizičkog vođenja i verbalne upute. Također na obje varijable u finalnom mjerenju ispitanik je dobio 3 boda što znači da je zadatke izvršio u potpunosti.

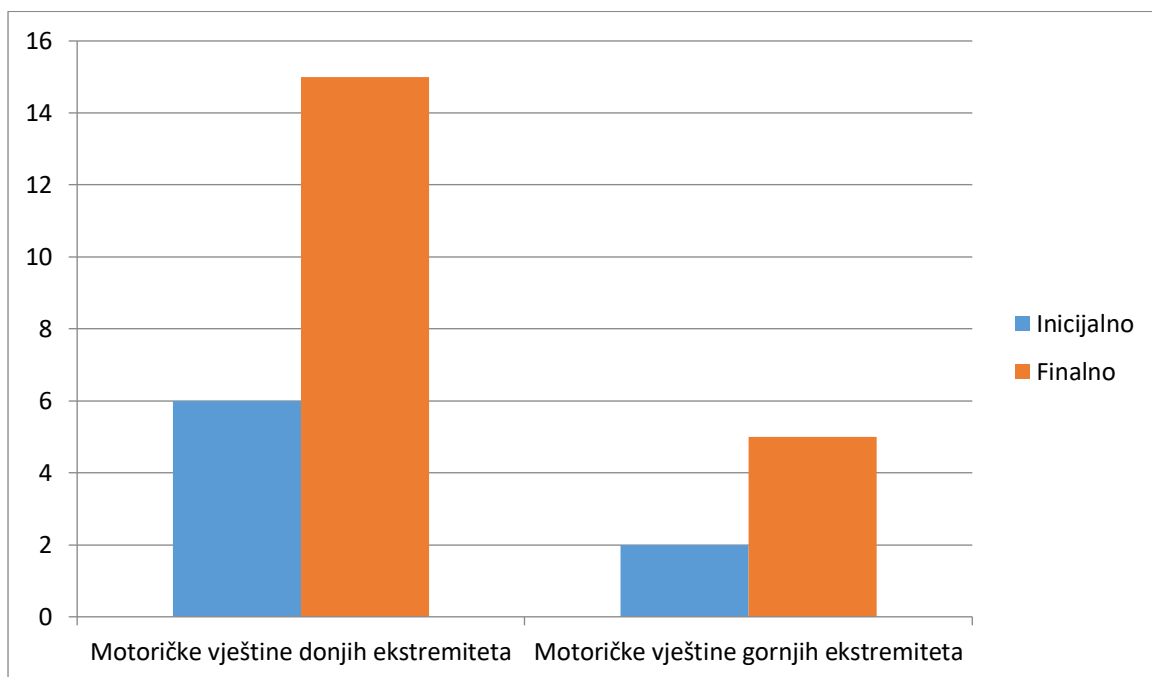
4.1.2.2. Grafički prikazi procjene grubih motoričkih vještina gornjih ekstremiteta po aktivnostima

Grafikon 5 Rezultati na varijablama HVAPR (Hvata u visini prsiju) i BACLO (Baca loptu jednom rukom, preko glave, u cilj udaljen 2 m)

Na varijabli Hvata u visini prsiju (HVAPR) i na varijabli Baca loptu jednom rukom preko glave, u cilj udaljen 2 m (BACLO), inicijalnim mjerenjem ispitanik je dobio 1 bod, dakle zadaci su izvršeni uz više poteškoća i druge popratne kretnje, pri čemu je ispitaniku pružena podrška u vidu fizičkog vođenja i verbalne upute. Na varijabli Hvata u visini prsiju (HVAPR) finalnim mjerenjem dodijeljeno mu je 3 boda što znači da je zadatak izvršen u potpunosti. Na varijabli Baca loptu jednom rukom, preko glave, u cilj udaljen 2 m (BACLO) finalnim mjerenjem dodijeljeno mu je 2 boda, dakle zadatak je izvršen uz manje poteškoća, popratnih kretnji i uz verbalnu podršku.

4.1.2.3. Grafički prikaz procjene grubih motoričkih vještina donjih i gornjih ekstremiteta

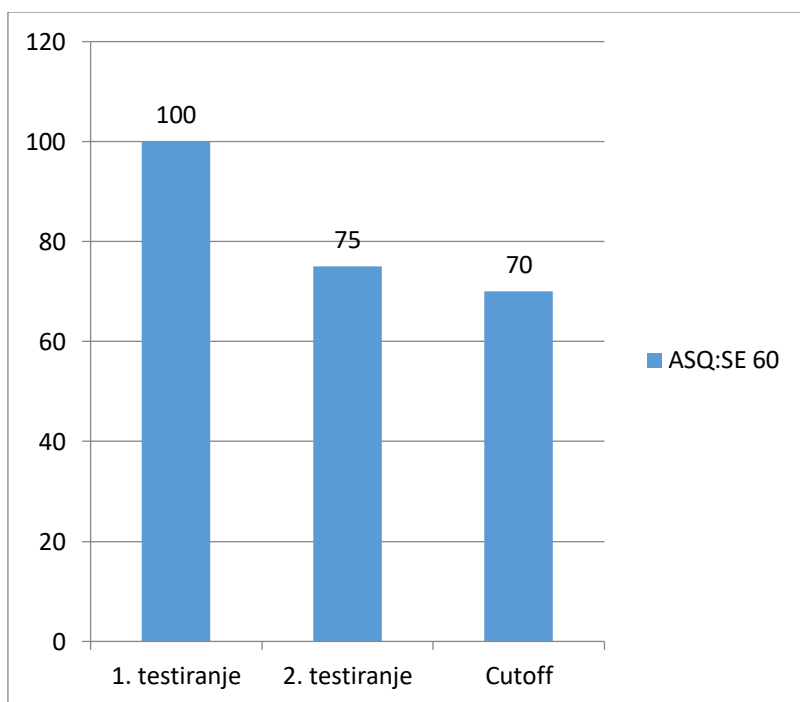

Grafikon 6 Rezultati procjene grubih motoričkih vještina donjih i gornjih ekstremiteta

Posljednji graf prikazuje ukupnu razliku između inicijalnog i finalnog mjerenja na procijenjenim područjima kroz varijable grubih motoričkih vještina donjih ekstremiteta i grubih motoričkih vještina gornjih ekstremiteta. Kroz oba područja postignut je napredak u finalnom mjerenju motoričkih vještina. Time je potvrđena H1.2. hipoteza.

4.1.3. Rezultati Ages and Stages Questionnaires: Social-Emotional

Na grafikonu 7 prikazani su rezultati testiranja na ASQ:SE 60.

Grafikon 7 Rezultat na upitniku ASQ:SE 60

Iz grafičkog prikaza vidljivo je da je na području socio-emocionalnog ponašanja dječak postigao bolje rezultate, iako su rezultati još uvijek viši od preporučenih za dob (Cutoff=70 bodova).

4.2. REZULTATI KVALITATIVNE OBRADJE PODATAKA

4.2.1. Rezultati polustrukturiranog intervjua

Temeljem kvalitativne tematske analize prikazani su nalazi istraživanja provedenog metodom polustrukturiranog intervjua. Nalazi su oblikovani u tematsko područje poteškoće samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima iz perspektive roditelja.

U tablici 8 prikazane su samoregulacijske poteškoće iz perspektive roditelja. U poglavlju Prilozi nalaze se tablice koje prikazuje kako su nastale kodirane izjave sudionika intervjua, potkategorije i kategorije. Prikazani nalazi kvalitativne analize odgovaraju na postavljena istraživačka pitanja:

„Koje poteškoće samoregulacije su roditelji primijetili kod svoga djeteta ?”

„U kojim situacijama se javljaju poteškoće samoregulacije i koji faktori prethode pojavi samoregulacijskih poteškoća?”

„Na koji način roditelji pomažu svom djetetu da uspostavi regulaciju emocija ili ponašanja?”

Tablica 8 Prikaz kategorija i potkategorija određenih tema istraživanja

TEMA: Poteškoće samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima iz perspektive roditelja	
KATEGORIJE	PODKATEGORIJE
JAKE STRANE DJETETA	<ul style="list-style-type: none">• Snalažljivost• Upornost
EMOCIONALNE REAKCIJE DJETETA	<ul style="list-style-type: none">• Sreća, veselje
POTEŠKOĆE S EMOCIJAMA I U FUNKCIONIRANJU DJETETA	<ul style="list-style-type: none">• Poteškoće samoregulacije (burne emocije)• Otežano motoričko planiranje• Oslabljen tonus mišića
ODNOS RODITELJ-DIJETE	<ul style="list-style-type: none">• Dobra interakcija• Intenzitet emocija zna prestrašiti roditelja• Nepotrebne rasprave inicirane od strane djeteta znaju dovesti do svađe• Reakcija roditelja utječe na daljnji razvoj situacije
POTEŠKOĆE REGULACIJE PONAŠANJA	<ul style="list-style-type: none">• Nemogućnost čekanja kada to situacija zahtjeva• Nemogućnost zaustavljanja ponašanja na zahtjev
POTEŠKOĆE REGULACIJE EMOCIJA	<ul style="list-style-type: none">• Ne primjerene emocionalne reakcije• Nemogućnost kontrole emocionalnog

	izražavanja i ponašanja
POSLJEDICE SAMOREGULACIJE	POTEŠKOĆA
FAKTORI KOJI PRETHODE I SITUACIJE JAVLJANJA SAMOREGULACIJE	POTEŠKOĆA
ULOGA RODITELJA	
STRATEGIJE NOŠENJA SA POTEŠKOĆAMA SAMOREGULACIJE	
ZABRINUTOSTI RODITELJA ZBOG EMOCIONALNIH TEŠKOĆA DJETETA	

Sudionik istraživanja, majka djeteta s razvojnim odstupanjima i poteškoćama samoregulacije prije svega navodi jake strane djeteta opisujući ga kao snalažljivog i upornog, također navodi pozitivne emocionalne reakcije sreće i veselja kod svog djeteta. Vezano uz pitanje o poteškoćama djeteta navodi prisutne poteškoće s emocijama i u funkcioniranju djeteta gdje izdvaja burne emocije, vezane uz poteškoće samoregulacije, navodi još i poteškoće u motoričkom planiranju te oslabljen tonus mišića. Iz navedenog vidimo da je majka upoznata sa pojmom poteškoća samoregulacije.

Odnos sebe i djeteta majka opisuje kao dobar, navodi da imaju dobru interakciju. Međutim, majka tvrdi da je ponekad intenzitet emocija koje dijete izražava prestraši te da znaju ući u nepotrebne rasprave inicirane od strane djeteta koje mogu dovesti i do svađe. Ipak svjesna je da njena reakcija utječe na daljnji razvoj situacije te da ako ona primjereno reagira i dijete bolje kontrolira svoje emocionalno izražavanje i ponašanja. Ova izjava majke potvrđuje i teorijsku činjenicu da se samoregulacija uči, stoga ako malo dijete ima izljev bijesa, roditelji i drugi bliski odrasli pomažu mu da uspostavi regulaciju ponašanja, te s vremenom djeca usvajaju sposobnosti za samoregulaciju kao odgovor na osjećajne osobine roditelja i sigurnu vezu s njima.

Poteškoće samoregulacije možemo okvirno podijeliti na poteškoće regulacije ponašanja i poteškoće regulacije emocija. Majka navodi da su poteškoće regulacije ponašanja vidljive u nemogućnosti djeteta da čeka kada to situacija zahtjeva i u nemogućnosti zaustavljanja ponašanja na zahtjev. Nadalje, poteškoće regulacije emocija su vidljive kroz ne primjerene emocionalne reakcije i nemogućnost kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja.

Kao posljedice poteškoća samoregulacije majka navodi konflikte, frustriranost i sebe i djeteta, pretjerano burne emocionalne reakcije u neprikladnim situacijama i ne prihvatljiva ponašanja djeteta.

Majka kao faktore koji prethode pojavi poteškoća u regulaciji emocija ili ponašanja navodi nezadovoljavanje želje djeteta za nečim od strane roditelja i nemogućnost odgode ili čekanja kada to situacija zahtjeva. Osim ovih situacija u kojima sudjeluju roditelj i dijete, dijete također pokazuje intenzivne i neprikladne emocije u socijalnim odnosima sa drugom djecom i odraslima.

Vezano uz pitanje o ulozi roditelja u reakcijama na teškoću i uspostavljanju regulacije ponašanja i emocija, kao što je već spomenuto, vidljivo je da je majka svjesna da ovisno o odgovoru nje uz dijete i dijete reagira. Dakle, kada majka pristupi smirenim glasom i stavom na burne emocije ili ponašanja djeteta i ono se brže smiri. Dakako valja uvažiti da to nije uvijek jednostavno roditelju djeteta sa teškoćama no važna je činjenica da je majka toga svijesna i da koliko god je moguće nastoji reagirati pravilno. Također, majka navodi strategije koje koristi da bi pomogla djetetu u regulaciji emocija i ponašanja. Opisuje da prilikom nemogućnosti regulacije emocija ili ponašanja djetetu pomaže čvrsti zagrljaj. Također, kako bi se spriječile neprimjerene reakcije djeteta u situacijama koje odstupaju od uobičajenih važno je prethodno mu najaviti takve situacije i pripremiti dijete da one slijede.

Kao dodatna zapažanja roditelja vezana uz poteškoće samoregulacije majka je istaknula zabrinutost zbog emocionalnih teškoća djeteta i mišljenje da je dijete izostavljeno od strane dječaka u vrtiću upravo zbog nemogućnosti kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja. Majku također brine intenzitet osjećaja koje dijete iskazuje u određenim situacijama.

Nalazi su prikupili vrijedne informacije vezane uz perspektivu majke koje će istraživač iskoristiti prilikom kreiranja kvalitetnog edukacijsko rehabilitacijskog programa.

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazani su rezultati provedenog istraživanja na temu poticanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima. Isto tako uvodni dio obuhvaća teorijski pregled relevantnih koncepata vezanih uz temu istraživanja. Rezultati istraživanja analizirani su kvalitativnom i kvantitativnom metodologijom.

Kvalitativni dio istraživanja odnosi se na intervju proveden inicijalno sa majkom dječaka. Cilj kvalitativnog dijela bio je dobiti bolji uvid u poteškoće samoregulacije djeteta iz perspektive roditelja. Dobiveni rezultati pokazali su da je majka upoznata sa pojmom poteškoća samoregulacije; navodi da su poteškoće regulacije ponašanja vidljive u nemogućnosti djeteta da čeka kada to situacija zahtjeva i u nemogućnosti zaustavljanja ponašanja na zahtjev a poteškoće regulacije emocija vidljive su kroz ne primjerene emocionalne reakcije i nemogućnost kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja. Vezano uz pitanje o ulozi roditelja u reakcijama na teškoću i uspostavljanju regulacije ponašanja i emocija, vidljivo je da je majka svjesna da ovisno o odgovoru nje uz dijete i dijete reagira. Dakako valja uvažiti da to nije uvijek jednostavno roditelju djeteta sa teškoćama. Nalazima su prikupljene vrijedne informacije vezane poteškoće samoregulacije koje su korištene u daljnjem radu prilikom kreiranja edukacijsko rehabilitacijskog programa.

Kvantitativni dio istraživanja odnosi se na vrednovanje provedenog edukacijsko rehabilitacijskog programa na područjima motoričkih sposobnosti u okviru grubih i finih motoričkih vještina te na području samoregulacije. Sukladno rezultatima dobivenim ovim istraživanjem, može se potvrditi polazna hipoteza zajedno sa izvedenim hipotezama prema kojoj je *primjena edukacijsko rehabilitacijskog programa utjecala na poboljšanje motoričkih sposobnosti i samoregulacije kod djeteta s razvojnim odstupanjima*.

Nadalje, rezultati ovog istraživanja potvrđuju važnost pravodobnog uključivanja djeteta u programe poticanja kao i važnost njihovog dosljednog provođenja. Budući da za djecu s teškoćama ne postoji najpogodnije razdoblje za razvoj koordinacije s poticanjem je potrebno započeti što prije. Razvijenija koordinacija omogućava uspješnije nizanje pokreta ili radnji odnosno veću razinu motoričkog planiranja (Iveković, 2013). Kontinuirano i sustavno vježbanje važno je da bi motoričke sposobnosti dosegle optimalnu razinu (Badrić, Sporiš i Krstičević 2015). Dijete koje ima dobro razvijene motoričke sposobnosti ima više uspjeha prilikom uključivanja u igru sa vršnjacima i na taj način kvalitetnije iskorištava vrijeme u vrtiću ili kod kuće (Vučinić, 2001). Poticanje motoričkog razvoja u ranoj dobi važan je

preduvjet djetetova optimalnog rasta, razvoja i učenja na svim razvojnim područjima (Beraković i Jokić Maršić, 2018). Dakle, osim poticanja motorike, jednaku važnost ima emocionalno socijalni razvoj djeteta pri čemu se u ranoj dobi naglašava uloga roditelja. Sudjelovanje i angažman roditelja u istraživanju doprinosi boljem razumjevanju povezanosti samoregulacije i rane interakcije roditelja i djeteta što može pomoći u ostvarivanju kvalitetnije interakcije i u razvoju samoregulacijskih vještina koje su ključne za socijalni, emocionalni i kognitivni razvoj djeteta (Pinjatela, 2012).

Budući da su rezultati na upitniku ASQ:SE u finalnom mjerenju bolji no ipak viši od preporučenih za dob naglašava se potreba za daljnjom podrškom i praćenjem djeteta. Pri čemu je važna i potpora roditeljima. Potrebno je sustavno raditi na jačanju roditeljskog samopouzdanja i vještina za korištenje strategija za koje su uvidjeli da pomažu djetetu regulirati ponašanje i emocije. Također, neophodno je osnaživati roditelje kako bi mogli neprestano pružati djetetu utješno, ugodno i strukturirano okruženje za odrastanje koje je nužno za usvajanje vještina samoregulacije.

Ovo istraživanje može dati doprinos budućim istraživanjima koja će se baviti obrađenom tematikom.

6. LITERATURA

1. Badrić, M., Sporiš, G. i Krističević, T. (2015): Razlike u motoričkim sposobnostima učenika prema razini tjelesne aktivnosti u slobodno vrijeme. Hrvatski športskomedicinski vjesnik, 30 (2), 92-98. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/156344>
2. Beraković, T., Jokić Maršić, M. (2018): Poticanje razvoja motorike djece rane dobi. Zbornik radova znanstveno - stručne konferencije Motorička znanja djece (str.114-122), 31.08.2018. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Boon, M. (2010): Understanding Dyspraxia: A guide for Parents and Teachers. London: Jessica Kingsley Publishers.
4. Brajša - Žganec, A. i Slunjski E. (2007): Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. Društvena istraživanja, 16 (3 (89)), 477-496. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19080>
5. Brookes, G. (2010): Dispraksija: Zagreb: Medicinska naklada.
6. Cvijetić, M. i Gagić, S. (2017): Odnos motoričkih sposobnosti i težine poremećaja autističkog spektra. Specijalna edukacija i rehabilitacija (Beograd), Vol. 16, br. 1. 35-54.
7. Greenspan, S. I., Wieder, S., Simons, R. (2004): Dijete s posebnim potrebama. Lekenik: Ostvarenje.
8. Howard, S. J., Vella, S. A. i Cliff, D. P. (2018): Children's sports participation and self-regulation: Bi-directional longitudinal associations. Early Childhood Research Quarterly, 42 140-147.
9. Iveković, I. (2013): Utjecaj motoričkog planiranja, koordinacije i sukcesivnih sposobnosti na motorički razvoj i društveno ponašanje djece s teškoćama u razvoju.

10. Hrvatski športskomedicinski vjesnik, 28 (2), 99-107. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124835>
11. Ivić, I., Novak, J., Atanacković, N., Ašković, M. (2013): Razvojna mapa. Pregled osnovnih prekretnica u mentalnom razvoju djece od rođenja do 6-7 godina. Zagreb: Prosvjeta
12. Knjaz, D., Rupčić, T., Verunica, Z. (2007): Razvoj koordinacije kroz senzitivna razdoblja s posebnim naglaskom na košarkaške programe. Zbornik radova: Antropološke, metodičke, metodološke i stručne pretpostavke rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije (str.444-449), Findak, V. (ur.), 19.-23.06.2007. Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
13. Kosinac, Z. (2011): Morfološko - motorički i funkcionalni razvoj djece uzrasne dobi od 5. do 11. godine. Split: Savez školskih športskih društava grada Splita.
14. Košiček, T., Kobetić, D., Stančić, Z. i Joković Oreb, I. (2009): Istraživanje nekih aspekata rane intervencije u djetinjstvu. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 45 (1), 1-14. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/44904>
15. Kranjčec Mlinarić, J., Žic Ralić, A. i Lisak, N. (2016): Promišljanje učitelja o izazovima i barijerama inkluzije učenika s poteškoćama u razvoju. Školski vjesnik, 65 (Tematski broj), 233-247. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/160178>
16. Krstulović, S. (2018): Efekti rane motoričke stimulacije i deprivacije. Zbornik radova znanstveno - stručne konferencije Motorička znanja djece (str.34-39), 31.08.2018. Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
17. Kuburaš, J. (2016). Perspektiva korisnika o učinkovitosti programa Pomagači u okružju obitelji. [Diplomski rad]. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
18. Levandovski, D. i Bratković, D. (1997): Program rehabilitacije putem pokreta. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.

19. Ljutić, T., Joković Oreb, I., Nikolić, B. (2012): Učinak ranog integracijskog programa na motorički razvoj djeteta s neurorazvojnim rizikom. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 48 (2), 55-65. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/87768>
20. Matijević Mikelić, V., i Morović, S. (2008). Trening snage u djece. *Fizikalna i rehabilitacijska medicina*, 22 (1-2), 33-38. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/135263>
21. Matijević, V. i Marunica Karšaj, J. (2015): Smjernice (re)habilitacije djece s neurorazvojnim poremećajima. *Fizikalna i rehabilitacijska medicina*, 27 (3-4), 302-329. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/163313>
22. Mejaški-Bošnjak, V. (2007): Dijagnostički pristup ranom otkrivanju neurorazvojnih odstupanja. *Paediatrica Croatica. Supplement*, 51, 105-110.
23. Momčilović, M., Joković-Turalija, I. i Soldo, N. (1990): Istraživanje nekih simptoma cerebralne disfunkcije u djece rođene s faktorima rizika. *Defektologija*, 26 (2), 131-138. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/108420>
24. Odbor za etiku u znanosti i visokom obrazovanju (2006) ETIČKI KODEKS ODBORA ZA ETIKU U ZNANOSTI I VISOKOMO BRAZOVANJU. Preuzeto s https://mzo.hr/sites/default/files/links/eticki_kodeks.pdf
25. Pinjatela, R. (2012): Samoregulacija u ranom djetinjstvu. *Paediatrica Croatica* 2012; 56: str. 237-242.
26. Pinjatela, R. i Joković Oreb, I. (2010): Rana intervencija kod djece visokorizične za odstupanja u motoričkom razvoju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 46 (1), 80-102. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/56853>
27. Pištoljević, N. i Majušević, S. (2015): Vodič za procjenu i izradu individualnih razvojnih programa za djecu od treće do šeste godine. Sarajevo: EDUS.
28. Rabionet, S. E. (2011): How I learned to design and conduct semi-structured interviews: An ongoing and continuous journey, *The Qualitative Report*, 16, 2, 563.

29. Radić, S. (2016): (Samo)regulacija - RT perspektiva. Posjećeno 5. travnja 2019 na mrežnoj stranici <https://artisincludum.hr/samoregulacija-rt-perspektiva/>
30. Robinson, L. E., Palmer, K. K., Bub, K. L. (2016): Effect of Children's Health Activity Motor Program on Motor Skills and Self-Regulation in Head Start Preschoolers: An Efficacy Trial. *Front. Public Health* 4:173.
31. Shanker, S. (2016): Self-Reg: Self-Regulation vs. Self-Control. Posjećeno 3. lipnja 2019 na mrežnoj stranici <https://www.psychologytoday.com/us/blog/self-reg/201607/self-reg-self-regulation-vs-self-control>
32. Sindik, J. i Boban, M. (2016) Miljokazi razvoja predškolske djece – Studija na uzorku djece u hrvatskom predškolskom institucionalnom kontekstu.. Zagreb: Institut za antropologiju ; Hrvatsko antropološko društvo.
33. Sortor, J. M., i Kulp, M. T. (2003): Are the Results of the Beery-Buktenica Developmental Test of Visual-Motor Integration and Its Subtests Related to Achievement Test Scores? *Optometry and Vision Science*, 80(11), 758–763.
34. Spencer T.D., Kruse L. (2013) Beery-Buktenica Developmental Test of Visual-Motor Integration. In: Volkmar F.R. (eds) *Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders*. Springer, New York, NY.
35. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M. (2004): Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
36. Svebolesti.info (2013): F83 Mješoviti specifični poremećaji razvoja. Posjećeno 10. srpnja 2019 na mrežnoj stranici <http://svebolesti.info/f83-mjesoviti-specificni-poremecaji-razvoja/>

37. Šalaj, S. (2011): Senzitivne faze u razvoju motoričkih sposobnosti. Seminar za voditelje Univerzalne sportske škole (str. 1-8), 19.-20.11.2011. Zagreb: Hrvatski školski sportski savez.
38. Teodorović, B., Levandovski, D., Pintarić Mlinar, L.J., Kiš - Glavaš L. (1997): Stimulacija perceptivnih i motoričkih sposobnosti. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
39. Vasta, R., Marshall, M., Miller, S. A. (2005): Razvoj pojma o sebi. U: Vasta, R., Marshall, M., Miller, S. A. Dječja psihologija (str.487-517). Jastrebarsko: Naklada Slap.
40. Vasta, R., Marshall, M., Miller, S. A. (2005): Rođenje, tjelesni rast i razvoj. U: Vasta, R., Marshall, M., Miller, S. A. Dječja psihologija (str.183-194). Jastrebarsko: Naklada Slap.
41. Vučinić, Ž. (2001): Kretanje je djetetova radost. Zagreb: Foto Marketing – FoMa.
42. Ward Platt, M. (2010): Čudesne godine: Sveobuhvatni vodič kroz djetetov razvoj od rođenja do pete godine. Zagreb: Mozaik knjiga.
43. Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić S., Miščenić, G. (2003): Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. Psihologijske teme, 12 (1), 63-76. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/166696>

7. PRILOZI

Tablica 9 Kodiranje izjave sudionika istraživanja za 2. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Što biste rekli kako se ta razvojna odstupanja djeteta odražavaju na interakciju vas i djeteta?“			
TEMA: Odražavanje razvojnih odstupanja na interakciju roditelj-dijete			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
<p>„Mi smo okej, imamo dobru interakciju“</p> <p>„Hoće te toliko grliti..ja se prestrašim.. on takav intenzitet emocija ima.“</p> <p>"Ponekad uđemo u rasprave..10 minuta se svađamo..on mene povuće u taj razgovor da on to nešto hoće sad."</p> <p>„Ponekad to super odradim..sve zavisi kakav vam je dan, kak i on, ponekad poslušpa u redu.. ponekad ono ja isto bezveze reagiram.“</p>	<p>Interakcija između roditelja i djeteta je dobra.</p> <p>Velik intenzitet emocija ponekad prestraši roditelja.</p> <p>Roditelj ponekad uđe u nepotrebne rasprave na inicijativu djeteta koje mogu dovesti i do svađe.</p> <p>Ovisno o tome kakav je roditelju dan i kako on reagira tako se i situacija odvije.</p>		<p>Odnos roditelj-dijete</p>

Tablica 10 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 3. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Kako biste vi opisali što su poteškoće samoregulacije?“			
TEMA: Viđenje poteškoća samoregulacije od strane roditelja			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
<p>„Prvenstveno to da ne može čekati, to mora bit odmah i sad.. Baci se na mene, počne plakati, ono iz ničega, drama ispadne, za ništa.“</p> <p>"Ima jako intenzivan</p>	<p>Dijete ne može čekati kada to situacija zahtjeva izaustaviti ponašanje na zahtjev.</p> <p>Emocionalne reakcije</p>	<p>Poteškoće regulacije ponašanja</p> <p>Poteškoće regulacije</p>	<p>Poteškoće samoregulacije</p>

odnos..ljudi koje on voli po mogućnosti bi trebali raditi iste stvari kao i on u isto vrijeme, ako ja kažem da A. radi nešto drugo.. on postane tužan ili se razljuti.. iz ničega dođe do plakanja, do prekida aktivnosti.. nastane svađa."	djeteta nisu primjerene situaciji, ima poteškoća prilikom kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja.	emocija	
---	--	---------	--

Tablica 11 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 4. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Koje ste poteškoće samoregulacije primijetili kod svog djeteta?“			
TEMA: Poteškoće samoregulacije kod djeteta			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
"Najviše izraženo je da ne želi čekati, uvijek mora biti kako si je on zacrtao.. i to bi trebalo biti sada."	Dijete ne može čekati kada to situacija zahtjeva i zaustaviti ponašanje na zahtjev.	Poteškoće regulacije ponašanja	Poteškoće samoregulacije
„I taj intenzitet emocija.. za bliske ljude da moraju ako nije s njima, tada u to vrijeme, raditi što i on."	Emocionalne reakcije djeteta nisu primjerene situaciji, ima poteškoća prilikom kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja.	Poteškoće regulacije emocija	

Tablica 12 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 5. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Kako se navedene poteškoće odražavaju na funkcioniranju u svakodnevnim aktivnostima?“			
TEMA: Odražavanje poteškoća na funkcioniranje u svakodnevnom životu			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
„Izgubimo vremena i živaca.. Pogotovo u ovim svakodnevnim situacijama, to da on	Nemogućnost odgode akcije ili čekanje kada to situacija zahtjeva dovode do burnih	Pretjerano burne emocionalne reakcije Konflikti	Posljedice poteškoća samoregulacije

<p>hoće sada kiki, ili sada nešto.. Oduzme nam ono 15 minuta vremena.. On se sav razljuti.."</p> <p>"Ima ispad bijesa ako mu nešto ne kupim ili nešto ne dobije što želi.. Jako je intenzivno.. Bacio se na tramvajsku stanicu i vrištao je po podu.. cijelo vrijeme u tramvaju je vrištao i plakao do doma."</p> <p>„Vezano uz taj intenzitet emocija.. Krene plakati kad hoće da je A. s njim ili da radi u isto vrijeme što i on.. toliko je tužan."</p>	<p>emocionalnih reakcija i do konflikta između roditelja i djeteta.</p> <p>Nemogućnost selekcije i kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja dovodi do frustracije i ne prihvatljivih ponašanja.</p> <p>Poteškoće kontrole, procjene i modifikacije intenziteta i karakteristika emocija.</p>	<p>Frustriranost</p> <p>Ne prihvatljivo ponašanje</p>	
---	---	---	--

Tablica 13 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 6. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „U kojim situacijama se javljaju poteškoće samoregulacije“			
TEMA: Situacije u kojima se javljaju poteškoće samoregulacije			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
<p>„Ima ova situacija kad si nešto zamisli da hoće, ili poklončić ili ne znam.. i pokušava svojim ispadom izmanipulirati.“</p> <p>„Ima ovo da hoće odmah i sada..nešto..kad se naljuti.“</p> <p>„Ide ponekad previše grlit drugu djecu, ne kuži da upada u</p>	<p>Ispoljava burne emocionalne reakcije i ne prihvatljiva ponašanja ukoliko ne dobije što želi.</p> <p>Nemogućnost odgode ili čekanja kada to situacija zahtjeva.</p> <p>Intenzivno neprikladno izražavanje emocija u</p>		<p>Ne zadovoljavanje želje za nečim od strane roditelja</p> <p>Nemogućnost odgode ili čekanja</p> <p>Socijalni odnosi</p>

prostor drugoj djeci."	odnosu s drugom djecom i odraslima.		
------------------------	-------------------------------------	--	--

Tablica 14 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 7. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Koji faktori prethode pojavi poteškoća u regulaciji emocija ili ponašanja?“			
TEMA: Faktori koji prethode pojavi poteškoća u regulaciji emocija ili ponašanja			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
„Ne on baš, hoće to što hoće, ako je u pitanju igračka ili nešto to je najčešće zato što je to vidio..onaj tantrum..u tim stvarima je poticaj kad vidi kod nekog drugog..onda mora i on.“	Jaka želja za nečim što trenutno ne može imati dovodi do tantruma.		Ne zadovoljavanje želje za nečim od strane roditelja
„Ali ovako sada za, ja hoću kiki, to je ne znam“	Nemogućnost odgode ili čekanja kada to situacija zahtjeva.		Nemogućnost odgode ili čekanja

Tablica 15 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 8. istraživačko pitanje

Istraživačko pitanje: „Kako biste opisali svoju ulogu u reakcijama na teškoću i uspostavljanju regulacije ponašanja ili emocija kod svog djeteta“			
TEMA: Uloga roditelja prilikom pojave teškoće i uspostavljanja regulacije ponašanja ili emocija			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
„Ponekad ja super odreagiram pa se i on brže smiri.. a ponekad i ja loše reagiram..Zavisi kakav vam je dan jer kad ja okej reagiram, onda to sve super završi.“	Ovisno o odgovoru roditelja uz dijete i ono će reagirati.		Uloga roditelja
„On hoće ići u dućan.. ja sam ga hjela	Prilikom ne mogućnosti regulacije		Strategije nošenja sa poteškoćama samoregulacije

<p>zadržati..ja sam probala; "Kakvo je to sad bacanje?" i onda me ono ugrizao.. Kad je tako nešto bilo prije par mjeseci..Uspjela sam ga čvrsto zagrliti i držati i smirio se bez ikakvih ugriza."</p> <p>„Na stvari na koje ga uspijem unaprijed pripremiti puno bolje reagira nego na ove neočekivanje situacije."</p>	<p>emocija ili ponašanja djetetu pomaže čvrsti zagrljaj.</p> <p>Prethodna najava određenih situacija koje odstupaju od uobičajenih pomaže djetetu da bolje reagira.</p>		
--	---	--	--

Tablica 16 Kodirane izjave sudionika istraživanja za 9. istraživačko pitanje

<p>Istraživačko pitanje: „Što biste još istaknuli kao važno vezano uz poteškoće samoregulacije kod vašeg djeteta, a da nije postavljeno kroz prethodna pitanja?“</p>			
<p>TEMA: Dodatna važna zapažanja vezana uz poteškoće samoregulacije</p>			
IZJAVE SUDIONIKA	KODOVI	PODKATEGORIJE	KATEGORIJA
<p>„Zašto je njemu tako bitno da djeca koja, ljudi koje on toliko voli rade isto što i on..zašto je to njemu tak intenzivno"</p> <p>„Mislim da je on od strane dječaka u vrtiću dosta izostavljen..on nema osjećaj za tuđi prostor.. ide na mene kao da me grli..ponekad mislim da se namjerno zaletava u mene..mislim da to radi i sa djecom."</p>	<p>Roditelj je zabrinut zbog intenzivnosti osjećaja djeteta</p> <p>Roditelj misli da je dijete izostavljeno u vrtiću od strane dječaka zbog nemogućnosti kontrole emocionalnog izražavanja i ponašanja</p>		<p>Zabrinutosti roditelja zbog emocionalnih teškoća djeteta</p>